ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 3.6.2025
COM(2025) 267 final

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ

σχετικά με την εκ των υστέρων αξιολόγηση του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 και την ενδιάμεση αξιολόγηση του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027

{SWD(2025) 134 final}

1. Εισαγωγή

Η παρούσα έκθεση παρουσιάζει τα πορίσματα της αξιολόγησης[1] του προγράμματος «Δικαιοσύνη» που διενήργησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η αξιολόγηση περιλαμβάνει δύο σκέλη: Το πρώτο σκέλος είναι η εκ των υστέρων αξιολόγηση του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020[2], η οποία εξετάζει τον μακροπρόθεσμο αντίκτυπο και τη βιωσιμότητα των αποτελεσμάτων του, με βάση τα αποτελέσματα του πρώτου μέρους της εκ των υστέρων αξιολόγησης[3] που ολοκληρώθηκε το 2022. Το δεύτερο σκέλος είναι η ενδιάμεση αξιολόγηση του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027[4], στην οποία εξετάζονται τα αρχικά επιτεύγματά του. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές για τη βελτίωση της νομοθεσίας[5], η αξιολόγηση εξετάζει τα δύο προγράμματα με βάση τα κριτήρια της αποτελεσματικότητας, της αποδοτικότητας, της συνοχής, της ενωσιακής προστιθέμενης αξίας και της συνάφειας.

Από το 2014 το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» έχει συμβάλει στην ανάπτυξη ενός ευρωπαϊκού χώρου δικαιοσύνης που βασίζεται στο κράτος δικαίου. Από το 2014 έως το 2020 το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» συνέβαλε στην περαιτέρω ανάπτυξη ενός χώρου δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης βασισμένου στην αμοιβαία αναγνώριση και την αμοιβαία εμπιστοσύνη με τους εξής τρόπους: i) προώθηση της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές και ποινικές υποθέσεις· και ii) συμβολή στην κατάρτιση δικαστών και άλλων επαγγελματιών του νομικού κλάδου. Από το 2021 το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» συνεχίζει να συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη ενός ευρωπαϊκού χώρου δικαιοσύνης που βασίζεται στο κράτος δικαίου, συμπεριλαμβανομένης της ανεξαρτησίας και αμεροληψίας της δικαιοσύνης, στην αμοιβαία αναγνώριση και στην αμοιβαία εμπιστοσύνη, καθώς και στη δικαστική συνεργασία. Αποσκοπεί στην ενίσχυση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Η αξιολόγηση βασίζεται σε στοιχεία που συγκεντρώθηκαν μέσω υποστηρικτικής μελέτης που διενεργήθηκε από εξωτερικούς εμπειρογνώμονες[6]. Η αξιολόγηση: i) λαμβάνει υπόψη προγενέστερη εκτίμηση επιπτώσεων[7] για την ανάλυση πρότασης ευρωπαϊκού προγράμματος για τον πολιτισμό, τα δικαιώματα και τις αξίες· και ii) αναγνωρίζει τόσο την ενδιάμεση αξιολόγηση του προγράμματος 2014-2020[8] όσο και το πρώτο μέρος της εκ των υστέρων αξιολόγησης[9] του προγράμματος της περιόδου 2014-2020. Η ενδιάμεση αξιολόγηση του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 βασίζεται στα πορίσματα τόσο του πρώτου μέρους όσο και του δεύτερου μέρους της εκ των υστέρων αξιολόγησης του προγράμματος της περιόδου 2014-2020[10].

Η *εκ των υστέρων* αξιολόγηση καλύπτει την εφαρμογή του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 από την 1η Ιανουαρίου 2014 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2020, καθώς και όλες τις δραστηριότητες του προγράμματος που πραγματοποιήθηκαν σε όλες τις συμμετέχουσες

[1] Βλ. το έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής που συνοδεύει την έκθεση.

[2] Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1382/2013, της 17ης Δεκεμβρίου 2013 (ΕΕ L 354 της 28.12.2013, σ. 73, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1382/oj).

[3] Δεδομένου ότι το 2021 σημαντικός αριθμός έργων βρισκόταν ακόμη σε εξέλιξη, το πρώτο μέρος της εκ των υστέρων αξιολόγησης του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 [COM(2022) 121 final] παρείχε επισκόπηση της κατανομής της χρηματοδότησης και αξιολόγηση των αρχικών επιτευγμάτων. Η παρούσα έκθεση παρουσιάζει το δεύτερο μέρος της εκ των υστέρων αξιολόγησης και επικεντρώνεται στις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις και στη βιωσιμότητα των αποτελεσμάτων του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020.

[4] Κανονισμός (ΕΕ) 2021/693 της 28ης Απριλίου 2021 (ΕΕ L 156 της 5.5.2021, σ. 21, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/693/oj).

[5] Better regulation: guidelines and toolbox (Βελτίωση της νομοθεσίας: κατευθυντήριες γραμμές και εργαλειοθήκη).

[6] Εντοπίστηκαν ορισμένες προκλήσεις όσον αφορά την ποιότητα των δεδομένων, ιδίως σε σχέση με τη διαθεσιμότητα και την ανάλυση των δεδομένων για το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020, και μετριάστηκαν στο μέτρο του δυνατού για την εξαγωγή αξιόπιστων πορισμάτων.

[7] SWD(2018) 290 final.

[8] COM(2018) 507 final.

[9] COM(2022) 121 final.

[10] Παρόλο που οι δραστηριότητες συλλογής δεδομένων για την *εκ των υστέρων* αξιολόγηση του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 (δεύτερο μέρος) και για την *ενδιάμεση* αξιολόγηση του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 πραγματοποιήθηκαν παράλληλα, η συνολική διαδικασία αξιολόγησης σχεδιάστηκε και προγραμματίστηκε κατά τρόπο ώστε τα πορίσματα της *εκ των υστέρων* αξιολόγησης να τροφοδοτήσουν την ανάλυση της *ενδιάμεσης* αξιολόγησης.

χώρες κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Η *ενδιάμεση* αξιολόγηση καλύπτει την περίοδο εφαρμογής του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 από την 1η Ιανουαρίου 2021 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2023 και όλες τις δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Ζητήθηκε η γνώμη ευρέος φάσματος ενδιαφερόμενων μερών για την προετοιμασία της εν λόγω αξιολόγησης, συμπεριλαμβανομένων εκπροσώπων: i) των κρατών μελών της ΕΕ που είναι μέλη των σχετικών επιτροπών προγράμματος· ii) αιτούντων και δικαιούχων του προγράμματος· iii) οργανισμών· iv) οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών· και v) του ευρέος κοινού[11].

Στην παρούσα έκθεση συνοψίζονται τα βασικά πορίσματα της αξιολόγησης και παρατίθεται αξιολόγηση των συνεργειών μεταξύ των δύο προγραμμάτων (δηλαδή του προγράμματος της περιόδου 2014-2020 και του προγράμματος της περιόδου 2021-2027). Διατυπώνονται παρατηρήσεις και επισημαίνονται τομείς που επιδέχονται βελτίωση, τους οποίους θα μπορούσε να εξετάσει η Επιτροπή για την περίοδο προγραμματισμού 2021-2027, καθώς και για τον επόμενο κύκλο χρηματοδότησης.

2. Βασικά πορίσματα της αξιολόγησης

Τα βασικά πορίσματα που παρουσιάζονται στις ενότητες που ακολουθούν διαρθρώνονται με βάση τα πέντε κριτήρια αξιολόγησης, με υποενότητες για κάθε πρόγραμμα[12].

2.1. Αποτελεσματικότητα

Πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020

Η εκ των υστέρων αξιολόγηση επιβεβαίωσε ότι η υλοποίηση του προγράμματος απέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα σε όλους τους ειδικούς στόχους του.

Ο αριθμός και το ποσοστό των δικαστών και των άλλων λειτουργών και υπαλλήλων του τομέα απονομής της δικαιοσύνης που συμμετείχαν σε δραστηριότητες κατάρτισης χρηματοδοτούμενες από το πρόγραμμα ορίστηκε ως δείκτης του ειδικού στόχου που αφορά την κατάρτιση των δικαστικών. Το όριο των 16 000 εκπαιδευόμενων είχε ήδη καλυφθεί το 2017, ενώ το κατώτατο όριο του 13 %[13] επιτεύχθηκε το 2020, πιθανώς λόγω της επέκτασης της ομάδας-στόχου του προγράμματος «Δικαιοσύνη» και του εξελισσόμενου νομικού πλαισίου. Ως εκ τούτου, η συνεχής χρηματοδότηση του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 στον τομέα αυτόν ήταν αποτελεσματική, καθώς βοήθησε επαγγελματίες του νομικού κλάδου να συμμετάσχουν σε συνεχή κατάρτιση.

Συνολικά, το πρόγραμμα συνέβαλε στην παροχή κατάρτισης σχετικά με το δίκαιο της ΕΕ στον σωρευτικό αριθμό των 800 000 επαγγελματιών του νομικού κλάδου έως το 2020 πριν από το χρονοδιάγραμμα[14]. Παρότι το επίτευγμα αυτό δεν μπορεί να αποδοθεί πλήρως στο πρόγραμμα «Δικαιοσύνη», από τη διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη επιβεβαιώθηκε ότι η κατάρτιση ήταν η συχνότερα αναφερόμενη από τις δραστηριότητες που συνδέονται με χρηματοδοτούμενα έργα. Σχεδόν όλοι οι δικαιούχοι που συμμετείχαν στην έρευνα (96 %) ανέφεραν ότι η κατάρτιση οδήγησε στην απόκτηση νέων δεξιοτήτων και γνώσεων.

[11] Ανάλογα με την προσδιορισθείσα ομάδα ενδιαφερόμενων μερών, χρησιμοποιήθηκαν ειδικές μέθοδοι και εργαλεία για τη διεξαγωγή των διαβουλεύσεων: διαδικτυακή δημόσια διαβούλευση βάσει ερωτηματολογίου, συνεντεύξεις και στοχευμένες έρευνες. Οι διαβουλεύσεις αυτές συμπλήρωσαν τα δεδομένα και τις πληροφορίες που συλλέχθηκαν μέσω άλλων μεθόδων, όπως η έρευνα τεκμηρίωσης και περιπτωσιολογικές μελέτες.

[12] Στην παρούσα έκθεση το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 αναφέρεται επίσης ως το «προηγούμενο πρόγραμμα» και το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 ως το «τρέχον πρόγραμμα».

[13] Ποσοστό του αριθμού των συμμετεχόντων που έλαβαν στήριξη επί του συνολικού αριθμού των επαγγελματιών του νομικού κλάδου.

[14] Ήδη από το 2016, ο αριθμός αυτός είχε ανέλθει στα 820 000 άτομα.

Το πρόγραμμα της περιόδου 2014-2020 σημείωσε επιτυχία σε σημαντικό αριθμό στόχων, παρόλο που δεν αφορούσαν όλοι αυτοί οι στόχοι την προώθηση της δικαστικής συνεργασίας. Μολονότι τα επιτεύγματα στον τομέα αυτόν δεν μπορούν να αποδοθούν πλήρως στο πρόγραμμα «Δικαιοσύνη», από τα ποιοτικά δεδομένα προέκυψαν αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία που επιβεβαιώνουν την αποτελεσματικότητά του.

Το πρόγραμμα της περιόδου 2014-2020 εκπλήρωσε επίσης τον στόχο του όσον αφορά τον συνολικό αριθμό των ανταλλαγών πληροφοριών που πραγματοποιήθηκαν μέσω του Ευρωπαϊκού Συστήματος Πληροφοριών Ποινικού Μητρώου (στο εξής: ECRIS)[15, 16, 17]. Τα ποιοτικά στοιχεία από την εκ των υστέρων αξιολόγηση κατέδειξαν ότι τόσο η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των μελών του δικαστικού σώματος στις διάφορες χώρες της ΕΕ όσο και η συνεπής εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ έχουν καίρια σημασία για την αποτελεσματικότητα του προγράμματος. Τα ενδιαφερόμενα μέρη των οποίων ζητήθηκε η γνώμη για την αξιολόγηση δήλωσαν ότι οι επενδύσεις στη δικαστική συνεργασία προωθούν την αποτελεσματική και ολοκληρωμένη εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ. Τα έργα που προωθούν την υποστήριξη των δικαστικών λειτουργών εντός των δικαστηρίων και τις πρακτικές εφαρμογής δοκιμαστικής περιόδου έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα κατάλληλα για τη διευκόλυνση της μάθησης. Οι δραστηριότητες διαβούλευσης κατέδειξαν ότι το πρόγραμμα ήταν αποτελεσματικό όσον αφορά τη διάδοση βέλτιστων πρακτικών για την αντιμετώπιση κρίσιμων ζητημάτων, όπως η έμφυλη βία και η ψυχική υγεία στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης. Ωστόσο, ένας στόχος δεν επιτεύχθηκε. Πρόκειται για τον στόχο της μείωσης του μέσου χρόνου παράδοσης καταζητούμενου προσώπου σε αιτούσα χώρα βάσει του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης σε 10 ημέρες έως το 2020. Ο στόχος αυτός δεν επιτεύχθηκε κατά 11 ημέρες[18] (δηλαδή η διαδικασία αυτή εξακολουθεί να διαρκεί κατά μέσο όρο 21 ημέρες). Η παρατηρούμενη τάση σε όλα τα κράτη μέλη να αυξάνεται ο χρόνος που απαιτείται για τη διαδικασία παράδοσης, σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19, εξηγούν πιθανώς την τάση αυτήν.

Το πρόγραμμα της περιόδου 2014-2020 υπερέβη επίσης κατά πολύ τον στόχο του όσον αφορά τον αριθμό των «θετικών αποτελεσμάτων αναζητήσεων» (δηλαδή ατομικές επισκέψεις στον διαδικτυακό τόπο) στη διαδικτυακή πύλη της ΕΕ της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης[19], ο οποίος ήταν το κριτήριο που έθεσε το πρόγραμμα για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Όπως επιβεβαιώνεται από την ανάλυση, η διαδικτυακή πύλη της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης θεωρείται από τα ενδιαφερόμενα μέρη που συμμετείχαν στη διαβούλευση σημαντικό εργαλείο για τη διάθεση πληροφοριών. Επιπλέον, στις παρατηρήσεις που ελήφθησαν κατά τις δραστηριότητες διαβούλευσης επισημάνθηκε ότι το πρόγραμμα της περιόδου 2014-2020 αύξησε αποτελεσματικά την ευαισθητοποίηση σχετικά με τον σημαντικό ρόλο των επαγγελματιών που στηρίζουν τα θύματα εγκληματικών πράξεων. Τα έργα που υλοποιήθηκαν από το πρόγραμμα συνέβαλαν στην ανάδειξη του ρόλου των εν λόγω επαγγελματιών ως αξιόπιστων συνοδών των θυμάτων εγκληματικών πράξεων κατά τη διάρκεια δικαστικών διαδικασιών.

Ωστόσο, όσον αφορά τον ειδικό στόχο του προγράμματος για στήριξη πρωτοβουλιών σε ό,τι αφορά πλευρές δικαστικής συνεργασίας και πρόληψης εγκλημάτων, το πρόγραμμα δεν εκπλήρωσε τον στόχο του για αξιολόγηση καθορισμένου αριθμού νέων ψυχοτρόπων ουσιών[20].

[15] Απόφαση 2009/316/ΔΕΥ του Συμβουλίου.

[16] Το ECRIS είναι ένα αποκεντρωμένο σύστημα ΤΠ το οποίο διαχειρίζονται οι κεντρικές αρχές των κρατών μελών για την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με εγκληματίες.

[17] Οι ανταλλαγές το 2020 υπερέβησαν τον τελικό στόχο των 3 500 000 κατά περισσότερο από 500 000, καθώς πραγματοποιήθηκαν συνολικά 4 136 249 ανταλλαγές.

[18] Από τα στοιχεία προκύπτει ότι ο μέσος χρόνος αυξήθηκε από 16,7 ημέρες το 2019 σε 21,26 ημέρες το 2020.

[19] Ο στόχος που τέθηκε για τον δείκτη αυτόν ήταν ετήσια αύξηση κατά 20 % με αφετηρία το βασικό σενάριο των 441 000 επισκέψεων. Το 2020 οι συνολικές επισκέψεις ανήλθαν σε 4 619 548.

[20] Από το 2015 ο αριθμός των νέων ουσιών που αξιολογήθηκαν μειώνεται. Μεταξύ 2016 και 2020 ο αριθμός των ουσιών που αξιολογήθηκαν ήταν περίπου 50. Το 2020 το πρόγραμμα προέβλεπε την αξιολόγηση 95 νέων ουσιών, αλλά μόνο 46 αξιολογήθηκαν.

Σύμφωνα με τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Ναρκωτικά, ο λόγος για την παρατηρούμενη μείωση του αριθμού των ουσιών που αξιολογήθηκαν είναι ασαφής. Πιθανοί παράγοντες που εξηγούν τη μείωση είναι η αύξηση των ελέγχων και των παρεμβάσεων για τη μείωση της πώλησης και της κατανάλωσης των εν λόγω ουσιών.

Ο σχεδιασμός του προγράμματος παρείχε την αναγκαία ευελιξία για την υλοποίηση έργων που κάλυπταν πολλές χώρες. Τα έργα ήταν επίσης αποτελεσματικά όσον αφορά τη διάδοση γνώσεων και βέλτιστων πρακτικών σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες. Διακρατικά δίκτυα συμμετεχόντων σε έργα τα οποία δημιουργήθηκαν με τη βοήθεια της χρηματοδότησης του προγράμματος συνέχισαν να λειτουργούν μετά το πέρας των έργων. Οι μακροχρόνιες εταιρικές σχέσεις που δημιουργήθηκαν από το πρόγραμμα αύξησαν την αμοιβαία μάθηση και, ως εκ τούτου, ενίσχυσαν τόσο την επιχειρησιακή ικανότητα των χρηματοδοτούμενων οργανισμών όσο και τη βιωσιμότητα των αποτελεσμάτων. Η χρηματοδότηση κατανεμήθηκε σε όλα τα κράτη μέλη, ενώ οργανισμοί στην Ιταλία, το Βέλγιο και την Ισπανία συμμετείχαν συχνότερα στα χρηματοδοτούμενα έργα.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό το γεγονός ότι το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 ήταν επίσης αποτελεσματικό στην προώθηση της ψηφιοποίησης. Μολονότι η προώθηση της ψηφιοποίησης δεν αποτελούσε στόχο του προγράμματος, όταν ανέκυψε η πανδημία COVID-19, οι σχετικοί περιορισμοί που δημιουργήθηκαν ενέτειναν την ανάγκη εξεύρεσης εναλλακτικών τρόπων για τη διεξαγωγή κατάρτισης και τη συνεργασία στο πλαίσιο κοινοπραξιών έργων. Ως εκ τούτου, το πρόγραμμα επιτάχυνε την ψηφιοποίηση με τη χρηματοδότηση διαφόρων τύπων δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένων δραστηριοτήτων σχετικών με την τεχνολογία των πληροφοριών (στο εξής: ΤΠ) που ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του. Ωστόσο, τα στοιχεία από τα έργα κατέδειξαν ότι η αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων ήταν άνιση. Τα διαφορετικά επίπεδα ψηφιακού γραμματισμού των συμμετεχόντων, καθώς και οι διαφορές όσον αφορά τις ψηφιακές υποδομές μεταξύ των κρατών μελών, δημιούργησαν εμπόδια στους επαγγελματίες του νομικού κλάδου.

Τέλος, στη διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη επισημάνθηκε ότι το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 θα μπορούσε να έχει παράσχει περισσότερη στήριξη στους πολίτες, βοηθώντας τους στην πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής υποστήριξης που προσφέρονται από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (στο εξής: ΟΚΠ). Μια άλλη πρόκληση ήταν η περιορισμένη συμμετοχή των δικαστών ως ομάδας-στόχου των έργων. Μια πιθανή εξήγηση για αυτό είναι ο περιορισμένος χρόνος που έχουν συνήθως στη διάθεσή τους οι δικαστές για να συμμετέχουν σε δραστηριότητες πέραν των δικαστικών καθηκόντων τους.

Πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027

Από την *ενδιάμεση* αξιολόγηση του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 προκύπτει ότι το πρόγραμμα μέχρι στιγμής είναι αποτελεσματικό όσον αφορά την επίτευξη των στόχων του. Για παράδειγμα, έχει υπερβεί τους στόχους του για την κατάρτιση των δικαστικών και τη δικαστική συνεργασία, παρά τον αρνητικό αντίκτυπο εξωτερικών παραγόντων, όπως η πανδημία COVID-19 και η πολιτική κατάσταση σε ορισμένα κράτη μέλη. Συνολικά, από τα πορίσματα που συγκεντρώθηκαν για την εν λόγω ενδιάμεση αξιολόγηση προκύπτει ότι οι επιδόσεις του προγράμματος είναι ικανοποιητικές, καθώς τα περισσότερα ενδιαφερόμενα μέρη πιστεύουν τόσο στην επιτυχία του όσο και στην ευθυγράμμισή του με τους πρωταρχικούς στόχους του θεματολογίου της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης.

Σε σύγκριση με το προηγούμενο πρόγραμμα, και με βάση τα πορίσματα της εκ των υστέρων αξιολόγησης, το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 ενσωμάτωσε: i) καλύτερη

διαχείριση των προγραμμάτων και καλύτερες διοικητικές διαδικασίες· και ii) καλύτερους μηχανισμούς παρακολούθησης[21] και καλύτερα εργαλεία συλλογής δεδομένων για την παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας των χρηματοδοτούμενων έργων.

Από τη διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη προέκυψε επίσης ότι οι δικαιούχοι του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 πιστεύουν ότι τα έργα τους συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων του προγράμματος περισσότερο από ό,τι προηγούμενα έργα στο πλαίσιο του προγράμματος της περιόδου 2014-2020. Οι ίδιοι τομείς παρέμειναν σημαντικοί και στα δύο προγράμματα (δηλαδή βελτίωση της εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ, κατάρτιση και ευαισθητοποίηση του κοινού). Ωστόσο, οι δικαιούχοι του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 ανέφεραν ότι η συμβολή των δραστηριοτήτων τους στη βελτίωση της πρόσβασης στις υπηρεσίες των ΟΚΠ και στην ενίσχυση της διαλειτουργικότητας των διασυνοριακών συστημάτων ήταν μεγαλύτερη από εκείνη των έργων και των δραστηριοτήτων του προηγούμενου προγράμματος. Αυτό δείχνει ότι σημειώθηκε πρόοδος σε τομείς που προηγουμένως θεωρούνταν ότι παρουσίαζαν μεγαλύτερες προκλήσεις. Συνολικά, το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027, μέσω της ολοκληρωμένης προσέγγισής του και των στοχευμένων πρωτοβουλιών του, προώθησε σημαντικές βελτιώσεις όσον αφορά τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τη συμπεριφορά των ομάδων-στόχων του, στοιχείο που υποδηλώνει ισχυρό δυναμικό για μακροπρόθεσμα αποτελέσματα. Από έρευνες που διεξήχθησαν με τους δικαιούχους προέκυψε ότι το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 έχει αυξήσει την ευαισθητοποίηση των συμμετεχόντων σχετικά με τη σημασία του κράτους δικαίου και του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, με αξιοσημείωτη διαφορά όσον αφορά το επίπεδο γνώσεων σε σύγκριση με το ευρύ κοινό. Η διαπίστωση αυτή υποδηλώνει ότι τα άτομα που συμμετέχουν στις δραστηριότητες του προγράμματος αυξάνουν τις γνώσεις και την κατανόησή τους τόσο σχετικά με το δίκαιο της ΕΕ όσο και σχετικά με το κράτος δικαίου. Η σημασία των πτυχών του κράτους δικαίου που καλύπτονται από τα έργα εξακολουθεί να αυξάνεται, με βάση τα θεμέλια που τέθηκαν κατά την προηγούμενη περίοδο προγραμματισμού.

Τα ενδιαφερόμενα μέρη και οι δικαιούχοι εξέφρασαν την εμπιστοσύνη τους στη βιωσιμότητα των αποτελεσμάτων του προγράμματος[22]. Η επίδραση του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 είναι ήδη ορατή μέσω των συνδέσεων και των δικτύων που έχει δημιουργήσει, στοιχείο που υποδηλώνει ότι υπάρχει μεγάλη πιθανότητα για μακροπρόθεσμα αποτελέσματα. Η διαθεσιμότητα εκπαιδευτικού υλικού σε πολλές γλώσσες έχει επίσης συμβάλει στην επίτευξη ακόμη μεγαλύτερου αντίκτυπου, διασφαλίζοντας ότι τα οφέλη του προγράμματος είναι προσβάσιμα σε ευρύτερο κοινό και ότι θα είναι δυνατή η μακροχρόνια χρήση τους στον τομέα της δικαιοσύνης. Η μεγάλη πλειονότητα των δικαιούχων εξέφρασαν την πεποίθηση ότι τα έργα τους έχουν τη δυνατότητα: i) να διαμορφώσουν τη μελλοντική νομοθεσία (π.χ. στον τομέα των δικαιωμάτων των θυμάτων)· ii) να βελτιώσουν τις δικαστικές πρακτικές· και iii) να καθιερώσουν νέα πρότυπα της ΕΕ για τη δικαστική συνεργασία και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Ταυτόχρονα, ορισμένοι δικαιούχοι διατύπωσαν επίσης ανησυχίες σχετικά με την εξάρτησή τους από τη χρηματοδότηση της ΕΕ για τη συνέχιση των πρωτοβουλιών τους. Η εξάρτηση αυτή μπορεί να περιορίσει τη συμβολή των εν λόγω δικαιούχων στην εξέταση αναδυόμενων θεμάτων και την ικανότητά τους να ανταποκριθούν στις πρόσφατες αλλαγές[23], περιορίζοντας συνεπώς τον μακροπρόθεσμο αντίκτυπο του προγράμματος.

[21] Το πλαίσιο παρακολούθησης των επιδόσεων αναπτύχθηκε για να ληφθούν υπόψη οι προτάσεις που επισημάνθηκαν στην εκτίμηση επιπτώσεων του 2018 και στο πρώτο μέρος της εκ των υστέρων αξιολόγησης του προηγούμενου προγράμματος.
[22] Υψηλό ποσοστό δικαιούχων (94 %) πιστεύουν ότι ο αντίκτυπος των έργων τους θα επεκταθεί και μετά το πέρας τους.
[23] Όπως η θέσπιση νέας νομοθεσίας (για παράδειγμα, η έκδοση της πράξης για την τεχνητή νοημοσύνη).

Οι χρηματοδοτούμενες από το πρόγραμμα δραστηριότητες επικοινωνίας κατέδειξαν τη σημαντική ικανότητά τους να ενημερώνουν και να εξασφαλίζουν τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών, όπως αποδεικνύεται από τον μεγάλο αριθμό ατόμων που προσεγγίστηκαν μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών[24]. Στις ιστοσελίδες της διαδικτυακής πύλης της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης που αφορούν ποινικά ζητήματα σημειώθηκε αύξηση των επισκέψεων κατά 76 % μεταξύ 2021 και 2022, με 2,25 εκατομμύρια επισκέψεις το 2022, γεγονός που αντικατοπτρίζει το αυξανόμενο ενδιαφέρον για το σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε όλα τα κράτη μέλη. Η διαδικτυακή πύλη της ΕΕ για τις χρηματοδοτήσεις και τις προσκλήσεις υποβολής προσφορών[25] παραμένει η κύρια πηγή πληροφοριών σχετικά με το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» και τις ευκαιρίες χρηματοδότησης που παρέχει. Από τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν μέσω διαβουλεύσεων με τα ενδιαφερόμενα μέρη προκύπτει ότι οι δραστηριότητες επικοινωνίας για την ευαισθητοποίηση σχετικά με το πρόγραμμα οι οποίες πραγματοποιήθηκαν από εθνικές, περιφερειακές ή τοπικές κυβερνήσεις μειώθηκαν από 8,7 % κατά την προηγούμενη περίοδο χρηματοδότησης σε 3,7 % κατά την τρέχουσα περίοδο χρηματοδότησης. Ωστόσο, το 71,6 % τόσο των επιτυχόντων όσο και των απορριφθέντων αιτούντων δήλωσε ότι το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 ήταν ευρέως γνωστό μεταξύ των δυνητικών αιτούντων, ποσοστό που αντικατοπτρίζει τα αποτελέσματα της προηγούμενης περιόδου χρηματοδότησης 2014-2020. Παρ' όλα αυτά, τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν για την εν λόγω αξιολόγηση κατέδειξαν διαφορές στην ευαισθητοποίηση μεταξύ διαφορετικών ομάδων ενδιαφερόμενων μερών. Τα ενδιαφερόμενα μέρη από την τριτοβάθμια εκπαίδευση και οι δημόσιες αρχές ανέφεραν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση σχετικά με το πρόγραμμα σε σχέση με τις ΟΚΠ. Το στοιχείο αυτό υποδηλώνει ότι, ενώ οι επικοινωνιακές δραστηριότητες του προγράμματος είναι αποτελεσματικές, ενδέχεται να μην καλύπτουν εξίσου όλους τους τομείς. Αυτό μπορεί να οφείλεται στον τεχνικό χαρακτήρα του προγράμματος, το οποίο εστιάζει κυρίως στις εξειδικευμένες ανάγκες του δικαστικού σώματος και άλλων λειτουργών και υπαλλήλων του τομέα απονομής δικαιοσύνης. Επιπλέον, ενδέχεται να είναι αναγκαίο να ενταθούν οι επικοινωνιακές προσπάθειες σε ορισμένες περιφέρειες της ΕΕ, ώστε να αυξηθούν περαιτέρω η συνολική αποτελεσματικότητα του προγράμματος και η ποικιλομορφία των εταιρικών σχέσεων μεταξύ των κρατών μελών. Πράγματι, παρότι η γεωγραφική ισορροπία δεν αποτελεί καθαυτό στόχο του προγράμματος, από τα στοιχεία προκύπτει ότι, έως το τέλος του 2023, οργανώσεις που εδρεύουν σε ορισμένα κράτη μέλη υπέβαλλαν αίτηση και λάμβαναν συχνότερα κονδύλια από οργανώσεις που εδρεύουν σε άλλα κράτη μέλη.

Μετά την πανδημία COVID-19 το πρόγραμμα έδωσε μεγαλύτερη έμφαση στην ψηφιοποίηση. Οι δικαιούχοι χρησιμοποιούν όλο και περισσότερο ψηφιακά εργαλεία στις δραστηριότητές τους, αυξάνοντας με τον τρόπο αυτόν την αποτελεσματικότητά τους. Ταυτόχρονα, μετά την πανδημία, το πρόγραμμα επικεντρώνεται επίσης όλο και περισσότερο στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου. Η έμφαση αυτή περιλαμβάνει: i) την εφαρμογή μεθοδολογίας για την παρακολούθηση των δεδομένων σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι χρηματοδοτούμενες δραστηριότητες επηρεάζουν την ισότητα των φύλων· ii) σαφέστερες απαιτήσεις για την ισότητα των φύλων στα έγγραφα των προσκλήσεων υποβολής προτάσεων και στα κριτήρια αξιολόγησης· και iii) ειδική ανάλυση της διάστασης του φύλου στις προτάσεις έργων. Η απαίτηση για πιο εξειδικευμένη εστίαση στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στα έργα που συγχρηματοδοτούνται από το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» βελτίωσε την αποτελεσματικότητα του προγράμματος, καθώς οι παρεμβάσεις ευθυγραμμίζονταν καλύτερα

[24] Από τα δεδομένα παρακολούθησης του προγράμματος προκύπτει ότι 201 888 άτομα προσεγγίστηκαν με επιτυχία μέσω δραστηριοτήτων ευαισθητοποίησης, ενώ ο αριθμός των συμμετεχόντων σε 379 δραστηριότητες αμοιβαίας μάθησης ανήλθε στον αξιοσημείωτο αριθμό των 2 288 580 ατόμων.

[25] EU Funding & Tenders Portal (Διαδικτυακή πύλη της ΕΕ για τις χρηματοδοτήσεις και τις προσκλήσεις υποβολής προσφορών) | Ευρωπαϊκή Επιτροπή

με τις ανάγκες των ομάδων-στόχων. Πάνω από το 80 % των χρηματοδοτούμενων έργων έχουν συμπεριλάβει μέτρα για την προώθηση της ισότητας των φύλων και μπόρεσαν να ενσωματώσουν αποτελεσματικά την ισότητα των φύλων στις προτάσεις τους. Ωστόσο, από τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν για την εν λόγω αξιολόγηση καταδεικνύεται ότι ορισμένοι αιτούντες θα μπορούσαν ακόμη να επωφεληθούν από περαιτέρω καθοδήγηση, όπως από περισσότερα παραδείγματα ορθών πρακτικών προσαρμοσμένα στους ειδικούς στόχους του προγράμματος «Δικαιοσύνη».

Συνολικά, το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 έχει εντείνει τις προσπάθειες για τη διασφάλιση της συμπεριληπτικότητας, την καταπολέμηση των διακρίσεων και τη στήριξη των ευάλωτων ομάδων. Αυτό δείχνει ότι το πρόγραμμα έχει υιοθετήσει μια μακρόπνοη προσέγγιση όσον αφορά τη δημιουργία δίκαιου και ισότιμου συστήματος απονομής δικαιοσύνης σε ολόκληρη την ΕΕ[26]. Η διασφάλιση της χωρίς διακρίσεις πρόσβασης στη δικαιοσύνη για όλους αποτελεί νέα συνιστώσα του τρέχοντος προγράμματος που ήδη σημειώνει ικανοποιητική πρόοδο, εν μέρει μέσω της στήριξης της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου και της ενσωμάτωσης της μη διακριτικής μεταχείρισης σε όλες τις δραστηριότητές του, όπως απαιτείται από τη νομική βάση του προγράμματος.

2.2. Αποδοτικότητα

Πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020

Συνολικά, από την αξιολόγηση διαπιστώθηκε ότι το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 ήταν οικονομικά αποδοτικό[27] ως προς την επίτευξη των στόχων του.

Από τις παρατηρήσεις των δικαιούχων επιβεβαιώνεται σε μεγάλο βαθμό ότι τα οφέλη από τη συμμετοχή στο πρόγραμμα υπερτερούν του σχετικού κόστους. Τα οφέλη προκύπτουν κυρίως από τη δημιουργία νέων εταιρικών σχέσεων οι οποίες προάγουν: i) την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ φορέων της δικαιοσύνης· ii) την υλοποίηση και την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου· και iii) την ευαισθητοποίηση και την προώθηση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Παρά τη συνολικά θετική αξιολόγηση του προγράμματος από τα ενδιαφερόμενα μέρη, η διαδικασία υποβολής αιτήσεων και ο διοικητικός φόρτος που συνεπάγεται η υποβολή αιτήσεων για έργα χρηματοδοτούμενα από το πρόγραμμα συνιστούν πρόκληση —τόσο από άποψη πόρων όσο και από άποψη χρόνου— για τους αιτούντες και ιδίως για εκείνους που υποβάλλουν αίτηση για πρώτη φορά. Οι πιο έμπειροι αιτούντες εξακολουθούν να θεωρούν τη διαδικασία επαχθή, αν και σε μικρότερο βαθμό από εκείνους που υποβάλλουν αίτηση για πρώτη φορά. Τα ενδιαφερόμενα μέρη που συμμετείχαν στη διαβούλευση ανέφεραν επίσης συχνά τον διοικητικό φόρτο ως πρόβλημα λόγω των εκτεταμένων απαιτήσεων υποβολής εκθέσεων, καθώς οι υψηλότερες δαπάνες προσωπικού αποδίδονται στις διοικητικές δραστηριότητες.

Παρά τις προκλήσεις αυτές, τα ενδιαφερόμενα μέρη εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για τις δράσεις της Επιτροπής που είχαν ως στόχο την απλούστευση της διοικητικής διαδικασίας. Η ψηφιοποίηση της διαδικασίας υποβολής αιτήσεων με τη δημιουργία της διαδικτυακής πύλης της ΕΕ για τις χρηματοδοτήσεις και τις προσκλήσεις υποβολής προσφορών θεωρήθηκε από τα ενδιαφερόμενα μέρη που συμμετείχαν στη διαβούλευση ως η σημαντικότερη απλούστευση που πραγματοποίησε η Επιτροπή.

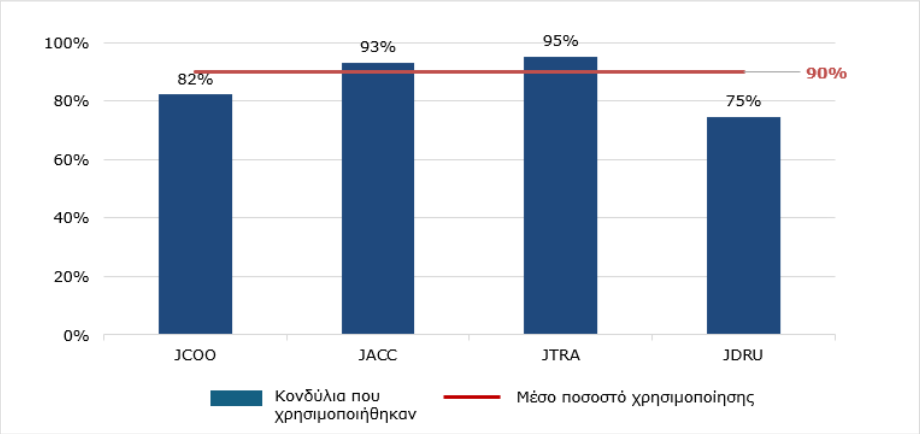
[26] Μεταξύ 2021 και 2023 περίπου το 32 % των χρηματοδοτούμενων από το πρόγραμμα έργων αφορούσε τις ανάγκες των μεταναστών, των προσφύγων, των ατόμων ΛΟΑΤΙ και των ατόμων με αναπηρία· το 13 % των έργων επικεντρώθηκε στην προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες.

[27] Μέτρηση της αξίας που παρασχέθηκε από την επένδυση που πραγματοποιήθηκε.

Στο πλαίσιο του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1382/2013[28] ορίστηκε προϋπολογισμός ύψους 377 604 000 EUR για την περίοδο 2014-2020, με ετήσια ποσά που καθορίζονται στα προγράμματα εργασίας. Με βάση τα δεδομένα που συλλέχθηκαν για την εν λόγω αξιολόγηση, έχει δεσμευτεί περισσότερο από το 90 % του προϋπολογισμού που είχε προγραμματιστεί για επιχορηγήσεις και δημόσιες συμβάσεις (δηλαδή 332 125 700 EUR) (δηλαδή περισσότερα από 304 000 000 EUR).

Στο επίπεδο των ειδικών στόχων, η χρηματοδότηση που χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο των ειδικών στόχων για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και την κατάρτιση των δικαστικών ήταν ελαφρώς υψηλότερη από το μέσο «ποσοστό απορρόφησης» (το «ποσοστό απορρόφησης» ή το «ποσοστό χρησιμοποίησης» είναι το ποσοστό της προγραμματισμένης χρηματοδότησης το οποίο κατανεμήθηκε σε πρόγραμμα και το οποίο έχει πράγματι διατεθεί σε δραστηριότητες στο πλαίσιο του εν λόγω προγράμματος). Αντιθέτως, τα κονδύλια που διατέθηκαν στο πλαίσιο της πολιτικής για τη δικαστική συνεργασία και τα ναρκωτικά παρουσίαζαν ποσοστά απορρόφησης χαμηλότερα του μέσου όρου.

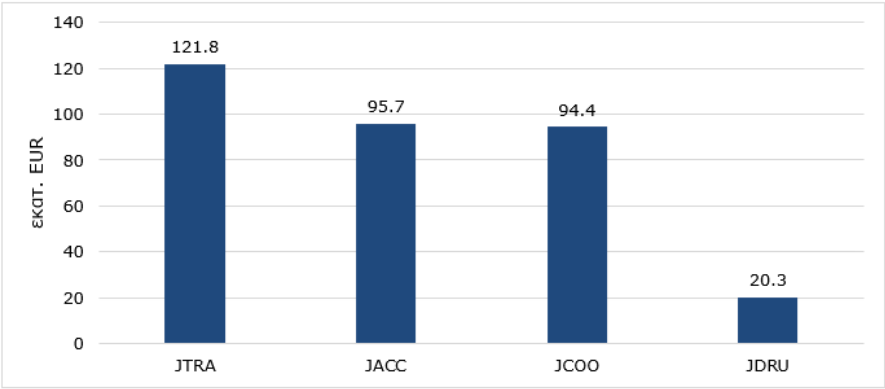
Διάγραμμα 1: Ποσοστό απορρόφησης των διαθέσιμων προϋπολογισμών ανά ειδικό στόχο

Πηγή: Επεξεργασία των δεδομένων του προγράμματος (ΓΔ JUST). Τα ακρωνύμια αναφέρονται σε ειδικούς στόχους του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020: 1) διευκόλυνση και στήριξη της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές και ποινικές υποθέσεις (JCOO)· 2) στήριξη και προώθηση της κατάρτισης των δικαστικών (JTRA)· 3) διευκόλυνση της αποτελεσματικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη για όλους (JACC)· 4) στήριξη πρωτοβουλιών στον τομέα της πολιτικής για τα ναρκωτικά όσον αφορά τις πτυχές της δικαστικής συνεργασίας και της πρόληψης του εγκλήματος (JDRU).

Η παράθεση του σχετικού ποσοστού απορρόφησης της χρηματοδότησης έναντι των προγραμματισμένων κονδυλίων παρέχει πιο διαφοροποιημένη εικόνα.

Διάγραμμα 2: Προγραμματισμένα κονδύλια ανά ειδικό στόχο

[28] Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1382/2013 της 17ης Δεκεμβρίου 2013 (ΕΕ L 354 της 28.12.2013, σ. 73, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1382/oj).

Πηγή: Επεξεργασία των δεδομένων του προγράμματος (ΓΔ JUST)

Το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 ήταν αποτελεσματικό ως προς την επίτευξη των στόχων του και το ποσοστό απορρόφησης δείχνει ότι ήταν αποτελεσματικό καθώς αξιοποίησε σχεδόν το σύνολο των προγραμματισμένων κονδυλίων του. Αφενός, αυτό το υψηλό ποσοστό απορρόφησης συνέβαλε στη διασφάλιση της εκτεταμένης αξιοποίησης της χρηματοδότησης. Αφετέρου, ο προϋπολογισμός που δεν χρησιμοποιήθηκε, παρότι συγκριτικά δεν είναι μεγάλος, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την περαιτέρω προώθηση των στόχων του προγράμματος. Από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν για την εν λόγω αξιολόγηση επιβεβαιώθηκε ότι ιδίως οι δικαιούχοι που έλαβαν για πρώτη φορά κονδύλια υποεκτίμησαν τους πόρους που χρειάζονταν για την υλοποίηση του έργου τους, με αποτέλεσμα τα ποσά των αιτήσεων χρηματοδότησης να είναι χαμηλότερα από τα προγραμματισμένα σε επίπεδο προγράμματος. Η διαπίστωση αυτή συνάδει με τα στοιχεία από το πρώτο μέρος της εκ των υστέρων αξιολόγησης του προγράμματος της περιόδου 2014-2020, σύμφωνα με τα οποία η υποεκτίμηση του κόστους των έργων αποτελεί βασικό λόγο για τη μη χρησιμοποίηση ολόκληρου του προϋπολογισμού του προγράμματος.

Το κριτήριο αξιολόγησης της αποδοτικότητας εξετάστηκε επίσης με βάση τους λόγους κόστους-αποτελεσματικότητας[29], οι οποίοι μετρούν τις συνολικές ετήσιες δαπάνες σε σχέση με τις εκροές στο πλαίσιο ενός ειδικού στόχου του προγράμματος. Για παράδειγμα, η αξιολόγηση εξέτασε ενδελεχώς τις επενδύσεις του προγράμματος σε δραστηριότητες κατάρτισης και σε δύο μεγάλα και σημαντικά συστήματα ΤΠ, τα οποία από κοινού παρακολουθούν τις επιδόσεις του προγράμματος όσον αφορά τη δικαστική συνεργασία, την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και την κατάρτιση των δικαστικών. Οι επενδύσεις αυτές στα δύο μεγάλα και σημαντικά συστήματα ΤΠ και στις δραστηριότητες κατάρτισης αποτελούν, ως εκ τούτου, καλές υποκατάστατες μεταβλητές για τη σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας του προγράμματος.

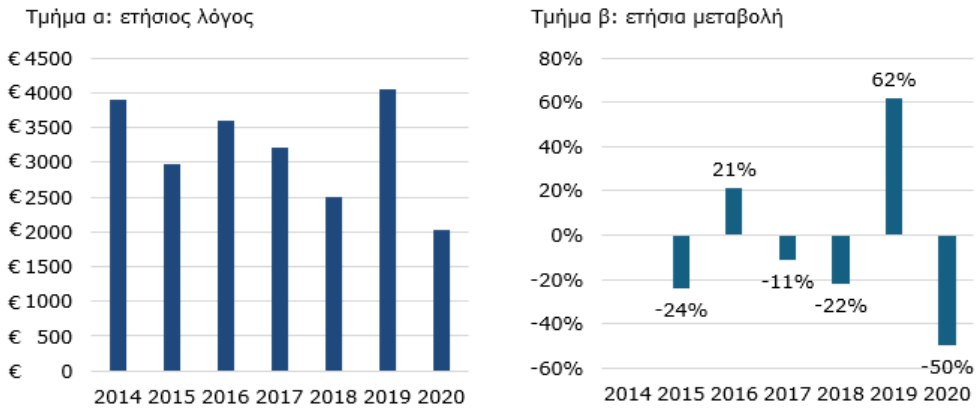
Πρώτον, η αξιολόγηση ανέλυσε τα σεμινάρια κατάρτισης και κατέληξε σε λόγο κόστους-αποτελεσματικότητας με βάση την εν λόγω ανάλυση[30]. Ο ετήσιος λόγος κόστους-αποτελεσματικότητας παρουσίαζε πτωτική τάση έως το 2018 και στη συνέχεια μειώθηκε ακόμη περισσότερο, φθάνοντας στο χαμηλότερο επίπεδό του το 2020. Ο αριθμός των ατόμων που έλαβαν κατάρτιση ήταν ο χαμηλότερος το 2019 και ο υψηλότερος το 2020. Η ταχεία αλλαγή στον αριθμό των ατόμων που έλαβαν κατάρτιση και η αντίστοιχη μεταβολή του σχετικού κόστους μπορούν να εξηγηθούν σε μεγάλο βαθμό από τον αντίκτυπο της πανδημίας COVID-19. Λόγω της έναρξης της πανδημίας το 2020, η ψηφιοποίηση των προγραμμάτων κατάρτισης αυξήθηκε. Μέσω της χρηματοδότησης της διοργάνωσης εξ αποστάσεως προγραμμάτων κατάρτισης, το πρόγραμμα βελτίωσε τη σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας. Ωστόσο, τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να εξεταστούν σε πλαίσιο, όπως καταδεικνύεται από το έργο του Ευρωπαϊκού Δικτύου Κατάρτισης Δικαστικών (ΕΔΚΔ)[31], το οποίο επικεντρώνεται στις διά ζώσης ανταλλαγές. Η δικτύωση και οι διά ζώσης ανταλλαγές παρέμειναν σημαντικά στοιχεία που συμβάλλουν στην ποιότητα των προγραμμάτων κατάρτισης των δικαστικών.

Διάγραμμα 3: Λόγος κόστους-αποτελεσματικότητας του αριθμού των μελών του δικαστικού σώματος που έλαβαν κατάρτιση (2014-2020)

[29] Μολονότι οι λόγοι αποτελούν απλώς μια προσέγγιση της σχετικής σχέσης κόστους-αποτελεσματικότητας (επειδή οι ετήσιοι προϋπολογισμοί διαφοροποιούνταν), εξακολουθούν να παρέχουν μια διαχρονική εικόνα της αποδοτικότητας του προγράμματος.

[30] Ο συνολικός ετήσιος προϋπολογισμός του προγράμματος σταθμίστηκε με τον συνολικό αριθμό των ατόμων που επιμορφώθηκαν στο πλαίσιο προγραμμάτων κατάρτισης για να υπολογιστεί ο λόγος κόστους-αποτελεσματικότητας.

[31] Ο κανονισμός 2021/693 για τη θέσπιση του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 προβλέπει ότι το πρόγραμμα υποστηρίζει τις δαπάνες του ΕΔΚΔ και ότι κάθε επιχορήγηση λειτουργίας για τον σκοπό αυτό χορηγείται χωρίς πρόσκληση υποβολής προτάσεων.

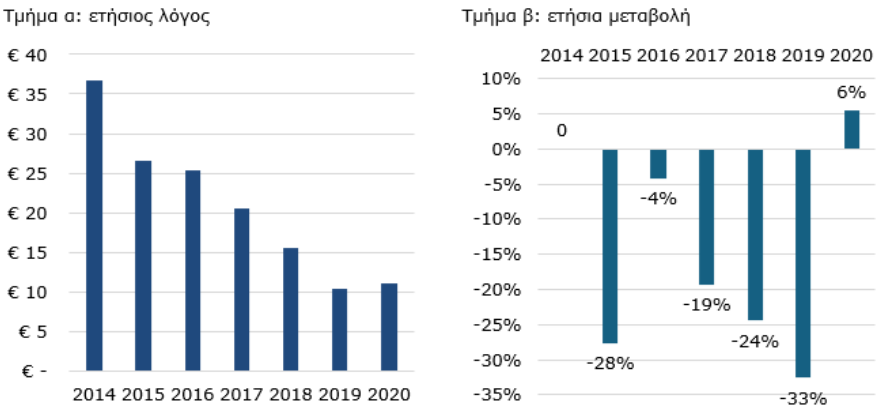

Πηγή: Επεξεργασία των δεδομένων του προγράμματος (ΓΔ JUST)

Ένας άλλος παράγοντας που συνέβαλε στη σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας του προγράμματος ήταν οι δραστηριότητες του ΕΔΚΔ σε ευρωπαϊκό επίπεδο οι οποίες δημιούργησαν οικονομίες κλίμακας. Το ΕΔΚΔ δημιούργησε ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την παροχή μεγάλης κλίμακας και αποτελεσματικής κατάρτισης στους δικαστικούς. Ως αποτέλεσμα, το πρόγραμμα μπόρεσε να στηρίξει σεμινάρια κατάρτισης με χαμηλότερο κόστος.

Ο αριθμός των ανταλλαγών στο ECRIS ήταν ένας ακόμη από τους δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν για τη μέτρηση του τρόπου με τον οποίο το πρόγραμμα προώθησε τη δικαστική συνεργασία. Αποτελεί, συνεπώς, έναν καλό τρόπο εκτίμησης της σχέσης κόστους-αποτελεσματικότητας. Το κόστος κάθε ανταλλαγής μειωνόταν συνεχώς από το 2014 έως το 2019. Ο αριθμός των ανταλλαγών μέσω του ECRIS αυξήθηκε επίσης με την πάροδο των ετών και, ως εκ τούτου, συνέβαλε στην καλή σχέση κόστους/εκροής. Η πανδημία επηρέασε επίσης τον αριθμό των ανταλλαγών μέσω του ECRIS (με ελαφρά αύξηση του κόστους), αν και σε πολύ μικρό βαθμό.

Διάγραμμα 4: Λόγος κόστους-αποτελεσματικότητας των ανταλλαγών μέσω ECRIS (2014-2020)

Πηγή: Επεξεργασία των δεδομένων του ECRIS (ΓΔ JUST)

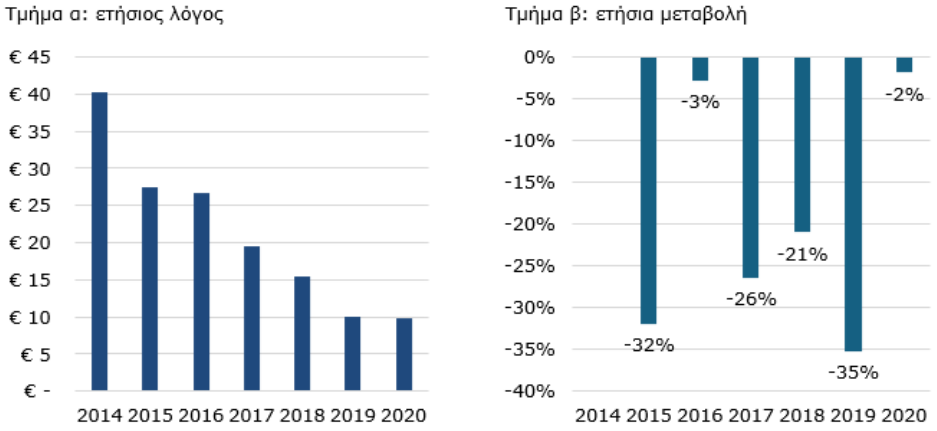
Η μικρή αύξηση του κόστους το 2020 μπορεί να αποδοθεί κυρίως στη μειωμένη δραστηριότητα των εθνικών αρμόδιων αρχών[32]. Μεταξύ άλλων, οι βασικοί παράγοντες ήταν η τηλεργασία και η έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού. Ωστόσο, έπειτα από μια σύντομη μεταβατική περίοδο, οι δραστηριότητες επανήλθαν στην κανονικότητα. Ως εκ τούτου, η μειωμένη δραστηριότητα επέφερε μικρή μόνο αύξηση του κόστους λειτουργίας του ECRIS.

[32] Με βάση στοιχεία της Eurojust. Διαθέσιμα στη διεύθυνση: https://db.eurocrim.org/db/en/doc/3528.pdf.

Από διαχρονική άποψη, το οριακό κόστος (δηλαδή το κόστος για μία πρόσθετη ανταλλαγή) μειώθηκε σημαντικά μεταξύ του 2014 και του 2020. Η μεγάλη μείωση του οριακού κόστους καταδεικνύει τη χρησιμότητα του ECRIS — και κατ' επέκταση τη θετική σχέση κόστους-αποτελεσματικότητάς του.

Ο αριθμός των επισκέψεων στη διαδικτυακή πύλη της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης[33] χρησιμοποιήθηκε ως υποκατάστατη μεταβλητή στην εκτίμηση επιπτώσεων του προγράμματος[34] για τη μέτρηση του τρόπου με τον οποίο το πρόγραμμα παρείχε πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Όπως και οι επενδύσεις στο ECRIS, το κόστος των επισκέψεων στη διαδικτυακή πύλη της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης μειώθηκε κατά την περίοδο υλοποίησης του προγράμματος. Το πρόγραμμα επένδυσε στην επέκταση, τη διατήρηση της διαδικτυακής πύλης της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης και την ευαισθητοποίηση σχετικά με αυτήν. Ο αντίκτυπος αυτών των δράσεων καταδεικνύεται από τον αυξημένο αριθμό επισκέψεων στην πύλη. Ως εκ τούτου, η αυξημένη χρήση της διαδικτυακής πύλης της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης κατέδειξε τη θετική σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας της δημιουργίας μιας ευρύτερης ψηφιακής δομής.

Διάγραμμα 5: Λόγος κόστους-αποτελεσματικότητας των επισκέψεων στη διαδικτυακή πύλη της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης (2014-2020)

Πηγή: Επεξεργασία των δεδομένων της διαδικτυακής πύλης της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης (ΓΔ JUST)

Συμπερασματικά, οι τρεις εκτιμήσεις της σχέσης κόστους-αποτελεσματικότητας καταδεικνύουν τη μακροπρόθεσμη θετική σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας του προγράμματος μέσω της κατάρτισης και της αύξησης της χρήσης των καθιερωμένων συστημάτων ΤΠ.

Πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027

Από τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν για την αξιολόγηση προκύπτει ότι το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 υπήρξε μέχρι στιγμής οικονομικά αποδοτικό συνολικά. Αυτό σημαίνει ότι το πρόγραμμα παράγει βέλτιστα αποτελέσματα από τις επενδύσεις που πραγματοποιούνται. Οι παρατηρήσεις των ενδιαφερόμενων μερών επιβεβαιώνουν επίσης την άποψη αυτήν, καθώς οι περισσότεροι απαντήσαντες δήλωσαν ότι τα οφέλη του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 υπερτερούν του κόστους του. Όσον αφορά το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020, από τη συνεργασία και τις μακροπρόθεσμες εταιρικές σχέσεις προέκυψαν αρκετά βασικά οφέλη για τις ομάδες-στόχους,

[33] Ωστόσο, η διαδικτυακή πύλη της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης παρέχει διαδικτυακή πρόσβαση σε πληροφορίες στους πολίτες όταν προσπαθούν να λάβουν πληροφορίες σχετικά με νομικά ζητήματα, διαδικασίες ή επαγγελματίες του νομικού κλάδου για να βοηθηθούν.
[34] SWD(2018) 290 final.

όπως: i) αύξηση της ευαισθητοποίησης και των γνώσεων σχετικά με τα θέματα που καλύπτει το πρόγραμμα· ii) ενίσχυση των δεξιοτήτων· και iii) μεγαλύτερη συνεργασία.

Οι διαδικασίες διαχείρισης του προγράμματος και οι διοικητικές διαδικασίες παρουσιάζουν βελτίωση με την πάροδο των ετών στο πρόγραμμα της περιόδου 2021-2027 σε σύγκριση με το πρόγραμμα της περιόδου 2014-2020. Εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις για τους δικαιούχους και τους αιτούντες όσον αφορά την εκπλήρωση των διοικητικών καθηκόντων που συνδέονται με τη διαδικασία υποβολής αιτήσεων και την υποβολή εκθέσεων. Τα εν λόγω διοικητικά καθήκοντα παραμένουν δαπανηρά και χρονοβόρα. Ωστόσο, πολλά ενδιαφερόμενα μέρη αναγνώρισαν επίσης τις βελτιώσεις που επέφεραν οι απλουστευμένες διαδικασίες που θέσπισε η Επιτροπή.

Συνολικά, και παρόλο που είναι πολύ νωρίς για να εξαχθούν οριστικά συμπεράσματα, τα ενδιαφερόμενα μέρη δήλωσαν ότι τα μέτρα απλούστευσης που θεσπίστηκαν κατά την περίοδο προγραμματισμού 2021-2027 είναι θετικά και έχουν μειώσει σε μεγάλο βαθμό τον διοικητικό φόρτο σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο προγραμματισμού. Οι εν λόγω απλουστευμένες διαδικασίες περιλαμβάνουν τη χρήση συνεισφορών κατ' αποκοπήν ποσών, απλούστερη διαδικασία υποβολής εκθέσεων και την εισαγωγή του συστήματος ηλεκτρονικών επιχορηγήσεων (e-Grants). Οι αλλαγές αυτές έχουν απλουστεύσει τις διοικητικές διαδικασίες και τις διαδικασίες υποβολής αιτήσεων.

Η καθιέρωση κατ' αποκοπή ποσών αναμένεται επίσης να συμβάλει στην απλούστευση —και στη βελτίωση της ποιότητας— της υποβολής τελικών εκθέσεων, η οποία εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση για ορισμένους δικαιούχους. Ωστόσο, η καθιέρωση, στο επίπεδο της Επιτροπής, της χρήσης τυποποιημένου μοναδιαίου κόστους για ταξίδια και διαμονή αξιολογήθηκε λιγότερο θετικά από τα ενδιαφερόμενα μέρη. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το εν λόγω μοναδιαίο κόστος συχνά δεν αντικατοπτρίζει τις πραγματικές τιμές της αγοράς. Επιπλέον, όσον αφορά την υποβολή χρηματοοικονομικών εκθέσεων, παραμένει η δυσκολία τήρησης δύο χωριστών λογιστικών αρχείων (δηλαδή ένα με βάση το πραγματικό κόστος και ένα άλλο με βάση το τυποποιημένο μοναδιαίο κόστος). Η υποχρέωση αυτή προσθέτει ένα επίπεδο πολυπλοκότητας, ιδίως για τις δημόσιες αρχές.

Επιπλέον, χάρη στην περισσότερο δομημένη προσέγγιση για την αξιολόγηση των επιδόσεων των χρηματοδοτούμενων δραστηριοτήτων, το τρέχον πρόγραμμα είναι καλύτερα εξοπλισμένο από το πρόγραμμα της περιόδου 2014-2020 ώστε να διασφαλίζει την αποδοτική χρήση των κονδυλίων. Πρόκειται για σημαντική βελτίωση σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο χρηματοδότησης. Το πλαίσιο παρακολούθησης των επιδόσεων για το πρόγραμμα της περιόδου 2021-2027 στηρίζει τις προσπάθειες να διασφαλιστεί ότι το πρόγραμμα εξακολουθεί να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των δικαιούχων και στις αναδυόμενες προκλήσεις.

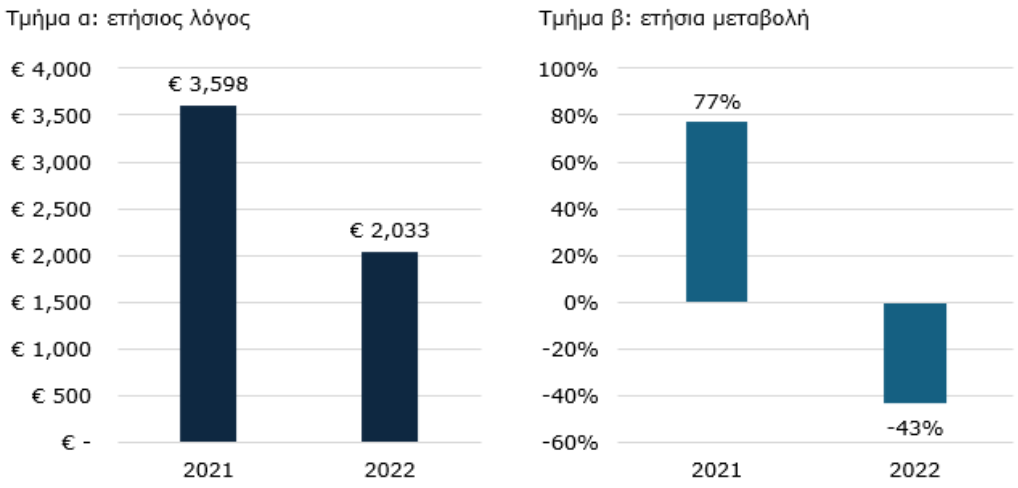
Η συνεργασία με υφιστάμενα δίκτυα, όπως το ΕΔΚΔ, συνέχισε να καταδεικνύει τις δυνατότητες βελτίωσης της σχέσης κόστους-αποτελεσματικότητας του προγράμματος. Όπως επισημαίνεται στην εκ των υστέρων αξιολόγηση του προγράμματος 2014-2020, τα δίκτυα αυτά παρέχουν στους δικαιούχους τη δυνατότητα να διοργανώνουν εκδηλώσεις μεγάλης κλίμακας με εκτεταμένη προβολή και μειωμένο κόστος, επιτυγχάνοντας με τον τρόπο αυτόν οικονομίες κλίμακας.

Υπήρξαν επίσης αρκετοί εξωτερικοί παράγοντες που επηρέασαν την αποδοτικότητα του προγράμματος. Τα ενδιαφερόμενα μέρη επισήμαναν ιδιαίτερα οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες (π.χ. πληθωριστικές πιέσεις που προκλήθηκαν από τον επιθετικό πόλεμο της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας). Οι προκλήσεις που συνδέονται με την πανδημία COVID-19 δεν θεωρούνται πλέον ζήτημα μετά τις αρχές του 2022, δεδομένου ότι το πρόγραμμα θέσπισε άμεσα και με ευέλικτο τρόπο μέτρα μετριασμού των επιπτώσεων. Σε πιο μακροπρόθεσμο

ορίζοντα, η νόσος COVID-19 επέφερε ακόμη και αύξηση της αποδοτικότητας των έργων που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του προγράμματος «Δικαιοσύνη», επιταχύνοντας την υιοθέτηση της ψηφιοποίησης[35].

Όσον αφορά τον αριθμό των υπαλλήλων του τομέα απονομής δικαιοσύνης που έλαβαν κατάρτιση στο πλαίσιο του τρέχοντος προγράμματος «Δικαιοσύνη», σύμφωνα με τα πορίσματα, συνολικά, η σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας βελτιώθηκε μεταξύ 2021 και 2022[36].

Διάγραμμα 6: Λόγος κόστους-αποτελεσματικότητας για τον αριθμό των μελών του δικαστικού σώματος που έλαβαν κατάρτιση (2021-2027)

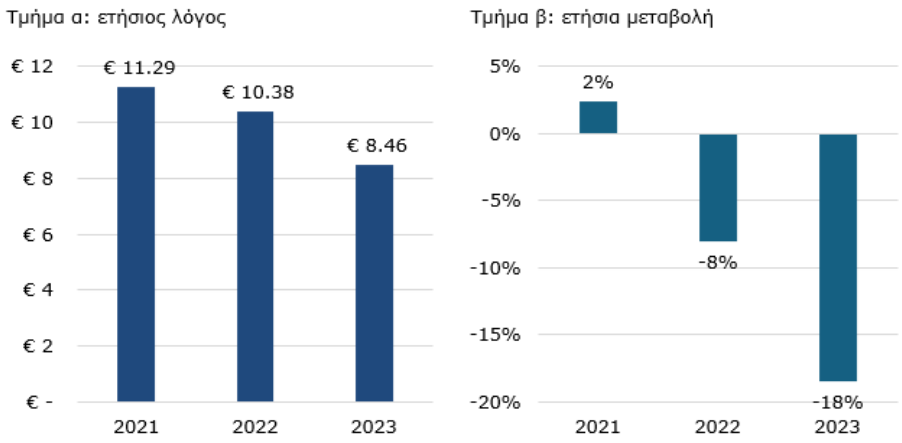
Πηγή: Επεξεργασία των δεδομένων του προγράμματος (ΓΔ JUST). Σημείωση: Τα στοιχεία του 2023 δεν ήταν ακόμη διαθέσιμα κατά τον χρόνο διενέργειας της ανάλυσης

Όσον αφορά τις ανταλλαγές στο ECRIS, από τα στοιχεία προέκυψε βελτίωση της σχέσης κόστους-αποτελεσματικότητας κατά την περίοδο 2021-2023. Τα συνδυασμένα δεδομένα από το 2014 έως το 2023 καταδεικνύουν μια κυρίαρχη τάση βελτίωσης της σχέσης κόστους-αποτελεσματικότητας, δεδομένης της σταθερής μείωσης του κόστους ανά ανταλλαγή πληροφοριών στο ECRIS.

Διάγραμμα 7: Λόγος κόστους-αποτελεσματικότητας των ανταλλαγών στο ECRIS (2021-2027)

[35] Περίπου το 29 % των έργων που χρηματοδοτούνται κατά την υπό ανάλυση περίοδο ανακατευθύνουν κονδύλια για τη στήριξη της μετάβασης σε ψηφιακές πλατφόρμες και για την κάλυψη αυξημένων δαπανών υποστήριξης ΤΠ.

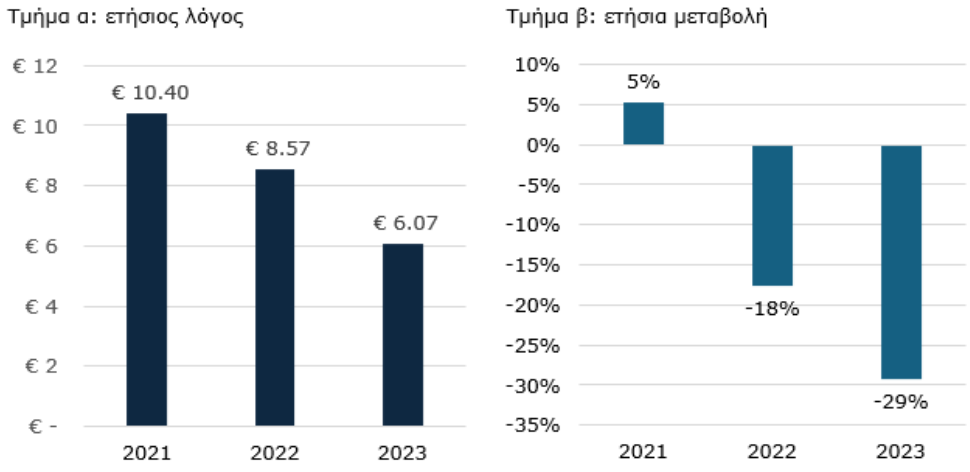
[36] Το 2021 η απότομη αύξηση του λόγου ανέτρεψε την τάση βελτίωσης της σχέσης κόστους-αποτελεσματικότητας. Οι λόγοι για αυτό ποικίλλουν, συμπεριλαμβανομένων πιθανών αλλαγών στην εκτέλεση του προγράμματος, αυξημένου κόστους ή εξωτερικών παραγόντων. Η επακόλουθη μείωση το 2022 επανέφερε τον λόγο σε επίπεδο πολύ παρόμοιο με εκείνο του 2020, ο οποίος ουσιαστικά ανέκαμψε από την απότομη αύξηση το 2021 και επέστρεψε σε μια οικονομικά αποδοτικότερη κατάσταση.

Πηγή: Επεξεργασία των δεδομένων του ECRIS (ΓΔ JUST)

Τέλος, με βάση τον αριθμό των επισκέψεων στη διαδικτυακή πύλη της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης, παρά τη σύντομη αύξηση του κόστους το 2021, το πρόγραμμα κατέδειξε ισχυρή ικανότητα βελτίωσης της σχέσης κόστους-αποτελεσματικότητας για τον εν λόγω δείκτη κατά τα επόμενα έτη, η οποία οδήγησε σε σημαντική μείωση του κόστους ανά επίσκεψη το 2023. Το στοιχείο αυτό υποδηλώνει ότι η αποδοτικότητα του προγράμματος αυξάνεται με τον χρόνο όσον αφορά την επίτευξη των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων του, καθώς το κόστος ανά επίσκεψη στη διαδικτυακή πύλη της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης μειώνεται σημαντικά.

Διάγραμμα 8: Λόγος κόστους-αποτελεσματικότητας των επισκέψεων στη διαδικτυακή πύλη της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης (2021-2027)

Πηγή: Επεξεργασία των δεδομένων της διαδικτυακής πύλης της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης (ΓΔ JUST)

2.3. Συνοχή

Πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020

Από την εκ των υστέρων αξιολόγηση καταδείχθηκε ότι το πρόγραμμα της περιόδου 2014-2020 εκπλήρωσε τους στόχους του συνολικά και με συνεκτικό τρόπο. Ειδικότερα, το πρόγραμμα σημείωσε επιτυχία στα εξής: i) ενίσχυση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων· ii) διασφάλιση αποτελεσματικών μέσων έννομης προστασίας· iii) προώθηση της κατάρτισης των δικαστικών· και iv) προώθηση της συνεργασίας χωρίς αλληλεπικάλυψη με άλλα χρηματοδοτικά προγράμματα της ΕΕ. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι το πρόγραμμα ήταν μοναδικό όσον αφορά την παροχή χρηματοδότησης για την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών των ενδιαφερόμενων μερών. Το 70 % των δικαιούχων που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν ότι δεν θα ήταν σε θέση να εξασφαλίσουν άλλη χρηματοδότηση από την ΕΕ χωρίς το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη».

Σε επίπεδο προγραμματισμού, η αξιολόγηση της στρατηγικής της ΕΕ για τα ναρκωτικά[37] επιβεβαίωσε τη συμπληρωματικότητα του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 στον τομέα της πολιτικής της ΕΕ για τα ναρκωτικά. Οι παρεμβάσεις που χρηματοδοτήθηκαν από το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» επικεντρώθηκαν ειδικά στη δικαστική συνεργασία και την πρόληψη του εγκλήματος, καλύπτοντας ως εκ τούτου τομείς που δεν καλύπτονταν από το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας της ΕΕ[38] [39]. Ωστόσο, μολονότι οι παρεμβάσεις που χρηματοδοτήθηκαν μέσω του προγράμματος δεν αλληλεπικαλύπτονταν με πρωτοβουλίες χρηματοδοτούμενες από το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας της ΕΕ, τα ενδιαφερόμενα μέρη του προγράμματος «Δικαιοσύνη» επιβεβαίωσαν ότι οι παρεμβάσεις που σχετίζονται με την πολιτική της ΕΕ για τα ναρκωτικά ταίριαζαν πολύ καλύτερα στο πεδίο εφαρμογής του Ταμείου Εσωτερικής Ασφάλειας (επικυρώνοντας συνεπώς την ορθότητα της μεταφοράς τους σε αυτό στο πλαίσιο του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027).

Επιπλέον, τα έργα που εστίασαν στην ψηφιοποίηση της δικαιοσύνης συνεισέφεραν ουσιαστικά στις εθνικές πρωτοβουλίες ψηφιοποίησης. Η αξιολόγηση εντόπισε συνέργειες στον τομέα αυτόν με τον μηχανισμό «Συνδέοντας την Ευρώπη» (ΜΣΕ)[40]: η χρηματοδότηση για έργα ψηφιακών υποδομών στο πλαίσιο του ΜΣΕ ευθυγραμμίστηκε με έργα προώθησης της διαδικτυακής κατάρτισης των δικαστικών που χρηματοδοτήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος «Δικαιοσύνη».
Τέλος, υπήρξαν επίσης σημαντικές συνέργειες μεταξύ του προγράμματος «Δικαιοσύνη» και του προγράμματος της ΕΕ για τα δικαιώματα, την ισότητα και την ιθαγένεια (στο εξής: πρόγραμμα REC)[41], εν μέρει χάρη στον στενό συντονισμό μεταξύ των υπηρεσιών της Επιτροπής που είναι αρμόδιες για τα δύο προγράμματα. Ο στενός αυτός συντονισμός συνέβαλε στην ευθυγράμμιση των προσεγγίσεων του προγράμματος «Δικαιοσύνη» και του προγράμματος REC κατά την αξιολόγηση των προτάσεων χρηματοδότησης.

Πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027

Οι δράσεις που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 και οι στόχοι των εν λόγω δράσεων αποδείχθηκε ότι συνάδουν με τις πολιτικές της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης. Οι δράσεις που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του τρέχοντος προγράμματος επικεντρώνονται περισσότερο στην ηλεκτρονική δικαιοσύνη, την ψηφιοποίηση

[37] Final assessment of the EU drugs strategy 2013 (Τελική αξιολόγηση της στρατηγικής της ΕΕ για τα ναρκωτικά 2013), διαθέσιμη στη διεύθυνση: https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/daf5ddf5-cd52-11ea-adf7-01aa75ed71a1.
[38] Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1149.
[39] Η συμπληρωματικότητα μεταξύ του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 και του Ταμείου Εσωτερικής Ασφάλειας επιβεβαιώθηκε περαιτέρω από την *ενδιάμεση* αξιολόγηση του ταμείου [SWD(2018) 341].
[40] Κανονισμός (ΕΕ) 1316/2013.
[41] Κανονισμός (ΕΕ) 1381/2013.

των δικαστικών συστημάτων και τα εργαλεία διασυνοριακής ανταλλαγής πληροφοριών σε σύγκριση με τις δράσεις που χρηματοδοτήθηκαν στο πλαίσιο του προηγούμενου προγράμματος της περιόδου 2014-2020. Από τη διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη επιβεβαιώθηκε ότι, μέχρι στιγμής, το τρέχον πρόγραμμα ευθυγραμμίζεται επίσης ικανοποιητικά με τις εθνικές πολιτικές στους εν λόγω τομείς[42].

Το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027, χάρη εν μέρει στην εστίασή του σε τρεις ειδικούς στόχους[43], συνάδει και έχει δημιουργήσει συνέργειες με άλλα χρηματοδοτικά προγράμματα, όπως το πρόγραμμα «Πολίτες, ισότητα, δικαιώματα και αξίες»[44], ιδίως όσον αφορά τη στήριξη που παρέχεται στα θύματα εγκληματικών πράξεων και σε άλλες ευάλωτες ομάδες. Επιπλέον, δεδομένου ότι το τρέχον πρόγραμμα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο με την παροχή συνδρομής στα κράτη μέλη ώστε να διασυνδεθούν με τα υφιστάμενα μέσα και συστήματα ΤΠ της ΕΕ, εξασφαλίζονται η συμπληρωματικότητα και οι συνέργειες μεταξύ του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 και των προγραμμάτων που αφορούν τόσο τα συστήματα ΤΠ σε επίπεδο ΕΕ όσο και την ψηφιοποίηση των εθνικών δικαστικών συστημάτων (όπως το πρόγραμμα «Ψηφιακή Ευρώπη»[45], το Μέσο Τεχνικής Υποστήριξης[46] και ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας)[47].

Το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 συνάδει επίσης με τις δεσμεύσεις και τους στόχους της ΕΕ σε διεθνές επίπεδο, όπως οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης, και συγκεκριμένα ο στόχος 16[48].

Τέλος, μόνο ένα μικρό ποσοστό των δικαιούχων δήλωσαν ότι πιστεύουν ότι θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν εναλλακτική χρηματοδότηση από την ΕΕ εάν το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» δεν ήταν διαθέσιμο — οι δημόσιες αρχές και τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν τα πλέον αισιόδοξα όσον αφορά τη δυνατότητα αυτή. Οι ΟΚΠ δήλωσαν ότι είναι εξαιρετικά απίθανο να βρουν εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης σε περίπτωση διακοπής του προγράμματος.

2.4. Ενωσιακή προστιθέμενη αξία

Πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020

Από τη διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη προέκυψε ότι οι δικαιούχοι δεν θα ήταν σε θέση να υλοποιήσουν τα έργα τους απουσία του προγράμματος «Δικαιοσύνη»[49]. Οι δικαιούχοι επισήμαναν συγκεκριμένα το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής των έργων, το οποίο θα ήταν μικρότερο εάν είχαν βασιστεί σε εθνική χρηματοδότηση. Το θεματικό πεδίο εφαρμογής των έργων θα ήταν επίσης περιορισμένο εάν είχε βασιστεί μόνο σε εθνική χρηματοδότηση. Σύμφωνα με τους δικαιούχους, η εθνική χρηματοδότηση είναι συνήθως προσαρμοσμένη σε συγκεκριμένες ομάδες, όπως τα θύματα συγκεκριμένου είδους εγκλήματος. Αντιθέτως, το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» θεωρήθηκε πιο ευέλικτο. Τέλος, οι δικαιούχες οργανώσεις δήλωσαν ότι η ικανότητά τους να υλοποιούν έργα μεγαλύτερης εμβέλειας δεν θα ήταν επαρκής εάν δεν είχαν πρόσβαση σε χρηματοδότηση από την ΕΕ.

Οι δημόσιες αρχές, όπως τα δικαστήρια, τα υπουργεία και τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, συγκαταλέγονται μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών που ανέφεραν συχνότερα

[42] Με βάση τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν μέλη της επιτροπής του προγράμματος, τα οποία κατά κανόνα υπάγονται στα υπουργεία Δικαιοσύνης των κρατών μελών.
[43] Κανονισμός (ΕΕ) 2021/693, άρθρο 3 παράγραφος 2.
[44] Κανονισμός (ΕΕ) 2021/692.
[45] Πρόγραμμα Ψηφιακή Ευρώπη [κανονισμός (ΕΕ) 2021/694].
[46] Technical Support Instrument (Μέσο Τεχνικής Υποστήριξης) (TSI) [κανονισμός (ΕΕ) 2021/240].
[47] Ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας [κανονισμός (ΕΕ) 2021/241].
[48] ΣΒΑ 16: «προώθηση ειρηνικών και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνιών για τη βιώσιμη ανάπτυξη, παροχή πρόσβασης στη δικαιοσύνη για όλους και οικοδόμηση αποτελεσματικών, υπεύθυνων και συμπεριληπτικών θεσμών σε όλα τα επίπεδα».
[49] Το πόρισμα αυτό αντικατοπτρίζεται στα αποτελέσματα της διαδικτυακής έρευνας. Μόνο το 9 % των δικαιούχων που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν πεπεισμένοι ότι, εάν δεν υπήρχε το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη», τα κράτη μέλη θα αποτελούσαν βιώσιμη εναλλακτική πηγή χρηματοδότησης.

ότι θα ήταν σε θέση να εξασφαλίσουν εθνική χρηματοδότηση απουσία χρηματοδότησης από το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη». Αντιθέτως, οι ΟΚΠ ήταν λιγότερο βέβαιες ότι θα ήταν σε θέση να βρουν εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης. Οι υποκείμενοι λόγοι για τους οποίους οι δικαιούχοι βασίστηκαν στη χρηματοδότηση της ΕΕ από το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» για την περίοδο 2014-2020 περιλάμβαναν την εξειδίκευση των εθνικών χρηματοδοτικών μέσων[50], η οποία ήταν υπερβολικά περιοριστική κατά την άποψη των ενδιαφερόμενων μερών.

Στις παρατηρήσεις που υπέβαλαν μέλη της επιτροπής του προγράμματος συσχετίστηκαν οι περιορισμοί αυτοί με τον προσδιορισμό δύο τομέων στους οποίους το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 συνέβαλε στην εξασφάλιση ισότιμων όρων ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών μελών. Ο πρώτος τομέας είναι η προστιθέμενη αξία από τα σεμινάρια κατάρτισης που συγχρηματοδοτήθηκαν από το πρόγραμμα, τα οποία θεωρήθηκαν εξαιρετικά πολύτιμα και με ισχυρό αντίκτυπο για τα ενδιαφερόμενα μέρη του προγράμματος. Ο δεύτερος τομέας είναι η συμβολή του προγράμματος στην ψηφιοποίηση των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης και στην επίτευξη της διαλειτουργικότητάς τους με τα συστήματα απονομής δικαιοσύνης άλλων κρατών μελών. Η ψηφιοποίηση αποδείχθηκε ιδιαίτερα σημαντική για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που προέκυψαν λόγω της πανδημίας COVID-19.

Πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027

Το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 εξακολουθεί να παρέχει μοναδική προστιθέμενη αξία που είναι δύσκολο να αναπαραχθεί σε εθνικό επίπεδο. Το πρόγραμμα παρέχει προστιθέμενη αξία πέραν της αξίας που δημιουργείται από τα κράτη μέλη όταν ενεργούν μεμονωμένα. Οι δικαιούχοι εξακολουθούν να πιστεύουν ότι, παρότι υπάρχουν εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης[51], η στήριξη που παρέχεται από το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» είναι πρωτοφανής όσον αφορά το εύρος και τον αντίκτυπό της. Μέχρι στιγμής, το πρόγραμμα έχει δώσει τη δυνατότητα σε οργανώσεις να αναλάβουν εκτεταμένες δραστηριότητες για την ολοκλήρωση των οποίων διαφορετικά θα χρειάζονταν χρόνια ή θα είχαν πραγματοποιηθεί σε σαφώς μικρότερη κλίμακα. Στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν υπήρχε εθνική χρηματοδότηση για την παροχή του ίδιου είδους στήριξης στις πολιτικές της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης, όπως η διασυνοριακή ψηφιοποίηση ή οι εγγενώς διακρατικές δραστηριότητες. Οι δικαιούχοι αναγνώρισαν τον ρόλο του προγράμματος στην επιτάχυνση των διαδικασιών και τη διευκόλυνση διασυνοριακών έργων, τα οποία θα ήταν περιορισμένα ως προς το πεδίο εφαρμογής και την κλίμακα χωρίς τη στήριξή του. Ως εκ τούτου, το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 καλύπτει ένα κρίσιμο χρηματοδοτικό κενό, ιδίως σε τομείς στους οποίους απαιτείται: i) διεθνής συνεργασία· και 2) παροχή υποστήριξης στα θύματα.

Τα ενδιαφερόμενα μέρη και οι συμμετέχοντες εκτιμούν ιδιαιτέρως το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» διότι προωθεί τη δημιουργία δικτύων σε επίπεδο ΕΕ και την ευαισθητοποίηση σε σχέση με αυτά καθώς και διότι παρέχει τη δυνατότητα στα μικρότερα κράτη μέλη να αναλαμβάνουν έργα που διαφορετικά θα υπερέβαιναν την ικανότητά τους. Η διασυνοριακή συνεργασία αυξήθηκε από το 69 % του συνόλου των χρηματοδοτούμενων έργων κατά την περίοδο 2014-2020 σε 78 % κατά την περίοδο 2021-2023, αύξηση που καταδεικνύει τη συνεχιζόμενη εστίαση στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων επαγγελματιών του νομικού κλάδου από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Η θεσμική συμμετοχή αυξήθηκε επίσης, καθώς κατά την περίοδο 2014-2020 στο 69 % των έργων του προγράμματος «Δικαιοσύνη» συμμετείχαν πανεπιστήμια, εθνικές ακαδημίες κατάρτισης και δικαστικές αρχές, έναντι

[50] Στις συνεντεύξεις διευκρινίστηκε ότι αυτό το περιορισμένο πεδίο εθνικής χρηματοδότησης σχετίζεται με ειδικούς προϋπολογισμούς που διατίθενται στο πλαίσιο στοχευμένων εθνικών προγραμμάτων χρηματοδότησης.

[51] Όπως ιδιωτικές οντότητες, περιφερειακά και εθνικά ερευνητικά έργα ή άλλες ευκαιρίες σε επίπεδο ΕΕ (μεταξύ εκείνων που αναφέρθηκαν συχνότερα στις διαβουλεύσεις).

ποσοστού 78 % την περίοδο 2021-2023[52]. Αυτό υποδηλώνει ότι η διακοπή του προγράμματος πιθανότατα θα μείωνε σημαντικά το εύρος των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη δικαιοσύνη, ιδίως εκείνων που αφορούν διασυνοριακές πρωτοβουλίες.

Τα επιχειρήματα που βασίζονται στην αρχή της επικουρικότητας, τα οποία προβλήθηκαν στο πλαίσιο της εκτίμησης των επιπτώσεων του 2018, εξακολουθούν να ισχύουν. Οι στόχοι που καθορίζονται στην εκτίμηση των επιπτώσεων εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται καλύτερα σε επίπεδο ΕΕ λόγω: i) του επίμονου χαρακτήρα των δυσκολιών που αντιμετωπίζει η διασυνοριακή συνεργασία στον τομέα της δικαιοσύνης· ii) της αλλαγή προτύπου που απαιτείται για μια πραγματική αλλαγή στη νομική νοοτροπία των κρατών μελών ώστε να καλλιεργούν τη συνεργασία των δικαστικών συστημάτων τους· και iii) της ανάγκης συνεκτικής εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ από τα εθνικά δικαστήρια.

Η προστιθέμενη αξία του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 έγκειται επίσης στην πιο στοχευμένη προσέγγισή του, στη μεγαλύτερη εστίαση στην ψηφιοποίηση και στη χρήση βελτιωμένων συστημάτων παρακολούθησης. Οι βελτιώσεις αυτές καθιστούν το τρέχον πρόγραμμα ακόμη πιο αποτελεσματικό όσον αφορά την κάλυψη των εξελισσόμενων αναγκών της ΕΕ και των πολιτών της στον τομέα της δικαιοσύνης.

2.5. Συνάφεια

Πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020

Η αξιολόγηση επιβεβαίωσε τη συνάφεια του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 η οποία είχε προηγουμένως διαπιστωθεί τόσο στην ενδιάμεση αξιολόγηση του προγράμματος της περιόδου 2014-2020 όσο και στο πρώτο μέρος της εκ των υστέρων αξιολόγησης του προγράμματος της περιόδου 2014-2020. Οι διαβουλεύσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη επιβεβαίωσαν ότι το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε επαρκώς στις ανάγκες των ομάδων-στόχων του. Τόσο οι επιτυχόντες όσο και οι απορριφθέντες αιτούντες συμφώνησαν στο πλαίσιο ερευνών ότι το πρόγραμμα ήταν συναφές, χωρίς στατιστικά σημαντική σύνδεση των απόψεων λόγω γεωγραφικής θέσης ή τύπου οργάνωσης του αιτούντος. Οι δικαιούχοι επιβεβαίωσαν επίσης ότι το πρόγραμμα συνέβαλε στην αντιμετώπιση των αναγκών σε εθνικό επίπεδο[53].

Το ένα τρίτο του συνόλου των δικαιούχων συμμετείχε είτε σε έργο παρακολούθησης είτε σε διαφορετικό έργο, επισημαίνοντας τη διαχρονική συνάφεια του προγράμματος για τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η μακροχρόνια αυτή συνάφεια οφείλεται εν μέρει στην ικανότητα του προγράμματος να προσαρμόζει τις προτεραιότητές του και να αντιμετωπίζει αναδυόμενες ανάγκες, μεταξύ άλλων μετά τη συγχώνευση του πρώην χωριστού προγράμματος για την αστική δικαιοσύνη[54], του προγράμματος για την ποινική δικαιοσύνη[55] και του προγράμματος για την πρόληψη των ναρκωτικών και τη σχετική ενημέρωση[56].

Το πρόγραμμα απέδειξε περαιτέρω την ευελιξία του καθ' όλη τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19. Οι παρατάσεις για την υποβολή εκθέσεων, οι ανακατανομές κονδυλίων και η

[52] Με βάση τα αποτελέσματα της ανάλυσης εξόρυξης κειμένων.
[53] Το 84 % των δικαιούχων που συμμετείχαν στην έρευνα πιστεύουν ότι το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 ανταποκρίθηκε στις ανάγκες του τομέα της δικαιοσύνης στη χώρα τους.
[54] Απόφαση αριθ. 1149/2007/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Σεπτεμβρίου 2007, για τη θέσπιση, για την περίοδο 2007-2013, του ειδικού προγράμματος «Αστική δικαιοσύνη» στο πλαίσιο του γενικού προγράμματος «Θεμελιώδη δικαιώματα και δικαιοσύνη» (ΕΕ L 257 της 3.10.2007, σ. 16).
[55] Απόφαση 2007/126/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 12ης Φεβρουαρίου 2007, για τη θέσπιση, κατά την περίοδο 2007 έως 2013, του ειδικού προγράμματος «Ποινική δικαιοσύνη», ως μέρος του γενικού προγράμματος «Θεμελιώδη δικαιώματα και Δικαιοσύνη» (ΕΕ L 58 της 24.2.2007, σ. 13).
[56] Απόφαση αριθ. 1150/2007/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Σεπτεμβρίου 2007, για τη θέσπιση, για την περίοδο 2007-2013, του ειδικού προγράμματος «Πρόληψη των ναρκωτικών και σχετική ενημέρωση» στο πλαίσιο του γενικού προγράμματος «Θεμελιώδη δικαιώματα και δικαιοσύνη» (ΕΕ L 257 της 3.10.2007, σ. 23).

μετάβαση από τις διά ζώσης σε διαδικτυακές και υβριδικές δραστηριότητες επέτρεψαν την υλοποίηση έργων καθ' όλη τη διάρκεια της πανδημίας.

Παρά τις θετικές παρατηρήσεις τους και το υψηλό επίπεδο συμμετοχής τους, τα ενδιαφερόμενα μέρη δήλωσαν ότι θα επιθυμούσαν πρόσθετη στήριξη για τη διάδοση των αποτελεσμάτων των έργων.

Στο πρώτο μέρος της εκ των υστέρων αξιολόγησης διαπιστώθηκε η ανάγκη διεύρυνσης της ομάδας-στόχου του προγράμματος «Δικαιοσύνη», ιδίως με την ενεργό στήριξη των ΟΚΠ που ασχολούνται με τα δικαιώματα των θυμάτων. Ωστόσο, από την εν λόγω αξιολόγηση δεν προέκυψαν ισχυρά αποδεικτικά στοιχεία για την ανάγκη αυτή, καθώς η ανάγκη καλύτερης συμπερίληψης των σωφρονιστικών υπηρεσιών και του σωφρονιστικού προσωπικού στις ομάδες-στόχους αναφέρθηκε μόνο σε διάσπαρτες παρατηρήσεις. Από τα ανάμεικτα αυτά πορίσματα προκύπτει ότι το τρέχον πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» θα πρέπει να παρακολουθεί στενά τη συνάφειά του με τις ΟΚΠ που ασχολούνται με τα δικαιώματα των θυμάτων.

Πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027

Ορισμένες από τις ανάγκες και τις προκλήσεις που προσδιορίζονταν στη λογική παρέμβασης του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 εξακολουθούν να υφίστανται και πρέπει να αντιμετωπιστούν. Αυτό συμβαίνει παρά την πρόσφατη πρόοδο που έχει σημειωθεί στον τομέα αυτόν. Για παράδειγμα, οι πληροφορίες από τον πίνακα αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης[57] και τα δεδομένα που συλλέχθηκαν μέσω πρόσφατων ερευνών του Ευρωβαρόμετρου[58] κατέδειξαν την πρόοδο στις προσπάθειες των κρατών μελών για την επίτευξη αποτελεσματικών εθνικών συστημάτων απονομής δικαιοσύνης, αλλά οι πληροφορίες αυτές υποδηλώνουν επίσης ότι υπάρχει συνεχής ανάγκη για βελτιώσεις[59]. Εξακολουθούν να υφίστανται αρκετές προκλήσεις, όπως οι διαφορές στην αποτελεσματικότητα της δικαιοσύνης, η άνιση εφαρμογή των δικαστικών μεταρρυθμίσεων και τα εμπόδια στην πρόσβαση των πολιτών στη δικαιοσύνη. Επιπλέον, ζητήματα όπως η διασυνοριακή δικαστική συνεργασία και η συνοχή της κατάρτισης των δικαστικών εξακολουθούν να απαιτούν διαρκή προσοχή. Αυτές οι τρέχουσες και εξελισσόμενες ανάγκες αποδεικνύουν τη συνεχιζόμενη συνάφεια των στόχων του προγράμματος σε ολόκληρη την ΕΕ για την προώθηση της δικαστικής συνεργασίας, της κατάρτισης των δικαστικών και της πρόσβασης στη δικαιοσύνη.

Όπως και στο πλαίσιο του προγράμματος της περιόδου 2014-2020, τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν για την εν λόγω αξιολόγηση επιβεβαίωσαν ότι το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 ανταποκρίνεται στις ανάγκες των βασικών ενδιαφερόμενων μερών, δηλαδή των δικαιούχων και των δυνητικών δικαιούχων. Το πρόγραμμα όχι μόνο ευθυγραμμίζει τις προσδοκίες, αλλά ταυτόχρονα διαδραματίζει επίσης καίριο ρόλο στην αντιμετώπιση των αναγκών του τομέα της δικαιοσύνης σε εθνικό επίπεδο. Επιπλέον, οι δικαιούχοι επιβεβαίωσαν ότι οι εκροές του έργου τους ανταποκρίνονται στις ανάγκες των σχετικών ομάδων-στόχων του τομέα της δικαιοσύνης και στις ανάγκες της κοινωνίας γενικότερα.

[57] Βλ. τον πίνακα αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης 2024 στην ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — *Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης 2024* [COM(2024) 950 final].

[58] Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 540 – *Perceived independence of the national justice systems in the EU among the general public (Αντίληψη του ευρέος κοινού περί της ανεξαρτησίας των εθνικών συστημάτων δικαιοσύνης στην ΕΕ),* Φεβρουάριος 2024. Για το εν λόγω έκτακτο Ευρωβαρόμετρο πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με αντιπροσωπευτικό δείγμα πολιτών της ΕΕ, ηλικίας 15 ετών και άνω, σε καθένα από τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ, την Αλβανία, το Μαυροβούνιο, τη Βόρεια Μακεδονία και τη Σερβία. Από τις 14 έως τις 27 Φεβρουαρίου 2024 διενεργήθηκαν 29 484 τηλεφωνικές συνεντεύξεις.

[59] Στις πιθανές βελτιώσεις περιλαμβάνονται: i) η ανάγκη μείωσης της επιβάρυνσης των δικαστικών εξόδων· ii) η διαθεσιμότητα δικαστικής αρωγής· iii) η προώθηση της προαιρετικής χρήσης εναλλακτικών μεθόδων επίλυσης διαφορών· iv) στήριξη για τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία ως επαγγελματιών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης· και v) η διευκόλυνση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη με ηλεκτρονικά μέσα, καθώς η αξιοποίηση της ψηφιοποίησης στα εθνικά συστήματα απονομής δικαιοσύνης μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ παραμένει άνιση. Επιπλέον, παρατηρείται συνεχής αύξηση των διασυνοριακών εγκλημάτων από το 2020, η οποία υποδηλώνει ότι η σημασία της διασυνοριακής δικαστικής συνεργασίας θα αυξηθεί.

Όλα τα ανωτέρω υπογραμμίζουν τη συνεχιζόμενη συνάφεια των ειδικών στόχων του προγράμματος «Δικαιοσύνη»[60]. Η αρχιτεκτονική του τρέχοντος προγράμματος προσέφερε σημαντική προστιθέμενη αξία σε σύγκριση με το προηγούμενο πρόγραμμα στο πλαίσιο αυτό, ιδίως μέσω του πιο εξορθολογισμένου και εστιασμένου σχεδιασμού του. Πράγματι, η αφαίρεση της πολιτικής για τα ναρκωτικά από το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 οδήγησε σε καλύτερη εστίαση του προγράμματος μέσω των τριών ειδικών στόχων του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027, οι οποίοι είναι καίριας σημασίας για τον τομέα της δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα μεγαλύτερο αντίκτυπο στους βασικούς τομείς του προγράμματος.

Ένα άλλο βασικό στοιχείο της ικανότητας του προγράμματος να διατηρεί τη συνάφειά του για τους δικαιούχους και τις ομάδες-στόχους κατά τα τελευταία έτη είναι η ικανότητά του να αξιοποιεί τις ψηφιακές τεχνολογίες. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό δεδομένης της άνισης προόδου και ενίοτε της κατακερματισμένης προσέγγισης που παρατηρείται στις προσπάθειες των κρατών μελών να ψηφιοποιήσουν τα εθνικά τους συστήματα απονομής δικαιοσύνης. Μολονότι η ψηφιοποίηση των εθνικών συστημάτων απονομής δικαιοσύνης στην ΕΕ δεν αποτελεί έναν από τους ειδικούς στόχους των προγραμμάτων για τη δικαιοσύνη, η ψηφιοποίηση της δικαιοσύνης τροφοδοτεί και τους τρεις ειδικούς στόχους με οριζόντιο τρόπο και καθιστά δυνατές περισσότερο προσβάσιμες, αποτελεσματικές και διασυνδεδεμένες δικαστικές διαδικασίες σε ολόκληρη την ΕΕ.

Η ψηφιοποίηση των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει οικοσυστήματα δικαιοσύνης πιο ανθεκτικά, προσαρμόσιμα και ευθυγραμμισμένα με τους ευρύτερους στόχους ψηφιακού μετασχηματισμού της ΕΕ. Αυτό θα ενισχύσει τελικά την εμπιστοσύνη των πολιτών στο δικαστικό σύστημα και θα στηρίξει έναν πιο συνεκτικό ευρωπαϊκό χώρο δικαιοσύνης. Η ψηφιοποίηση δημιουργεί τόσο νέες ευκαιρίες όσο και προκλήσεις στον τομέα της δικαιοσύνης, και οι ανάγκες στον τομέα αυτόν εξελίσσονται λόγω της ψηφιακής μετάβασης. Ειδικότερα, η αυξανόμενη εξάρτηση από ψηφιακά εργαλεία απαιτεί την αντιμετώπιση των προκλήσεων που συνδέονται με την κυβερνοασφάλεια, την προστασία των δεδομένων, τις εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης και τις δεοντολογικές επιπτώσεις που συνδέονται με τα εργαλεία ψηφιακής δικαιοσύνης.

Τα ενδιαφερόμενα μέρη και οι δικαιούχοι επισήμαναν ότι υπάρχουν ήδη αρκετοί τομείς στους οποίους η χρηματοδότηση για την ψηφιοποίηση της δικαιοσύνης θα ήταν ιδιαιτέρως συναφής, όσον αφορά τόσο θεματικούς τομείς (ρύθμιση της τεχνητής νοημοσύνης, παραβίαση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, καταπολέμηση του κυβερνοεκφοβισμού και διασφάλιση της διαφάνειας στον ψηφιακό χώρο) όσο και τύπους δραστηριοτήτων, όπως η κατάρτιση σε ψηφιακές δεξιότητες για τους επαγγελματίες του τομέα της δικαιοσύνης[61].

Υπάρχει ακόμη περιθώριο για να διασφαλιστεί μια πιο στρατηγική και εστιασμένη προσέγγιση για την αντιμετώπιση: i) των προκλήσεων του άνισου επιπέδου ψηφιοποίησης του τομέα της δικαιοσύνης στα κράτη μέλη και ii) όλων των ευκαιριών που παρουσιάζει το ταχέως εξελισσόμενο ψηφιακό τοπίο.

3. Συμπεράσματα και διδάγματα

Συνολικά, το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 εκπλήρωσε τους στόχους του. Με βάση τα συνδυασμένα πορίσματα της εν λόγω αξιολόγησης, το πρόγραμμα της

[60] Κανονισμός (ΕΕ) 2021/693, άρθρο 3 παράγραφος 2.

[61] Αυτό περιλαμβάνει: i) την ανάπτυξη ψηφιακών εργαλείων (π.χ. για τη βελτίωση της επικοινωνίας, της πρόσβασης σε πληροφορίες και της συλλογής συγκρίσιμων δεδομένων)· ii) τη στήριξη της πρακτικής εφαρμογής των ψηφιακών εργαλείων· iii) τη βελτίωση της διαλειτουργικότητας· και iv) την ευαισθητοποίηση σχετικά με τις ευκαιρίες και τα οφέλη της ψηφιοποίησης στον τομέα της δικαιοσύνης.

περιόδου 2021-2027 σημειώνει επίσης ικανοποιητική πρόοδο προς την επίτευξη των στόχων του.

Και τα δύο προγράμματα έχουν συμβάλει επιτυχώς μέχρι στιγμής στη στήριξη της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων σε όλα τα κράτη μέλη και στη βελτίωση της διασυνοριακής συνεργασίας. Η συμβολή των προγραμμάτων βοήθησε στη δημιουργία μακροπρόθεσμου αντίκτυπου στην περαιτέρω ανάπτυξη ενός συνεκτικού ευρωπαϊκού χώρου δικαιοσύνης βασισμένου στην αμοιβαία εμπιστοσύνη και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών. Η κοινή **εστίαση των προγραμμάτων στην κατάρτιση των δικαστικών δημιουργεί συνέργειες.** Το πρόγραμμα της περιόδου 2014-2020 προώθησε μια κοινή νομική νοοτροπία σε όλα τα κράτη μέλη παρέχοντας κατάρτιση σε χιλιάδες δικαστές, δικηγόρους και δικαστικούς υπαλλήλους τόσο στο εθνικό όσο και στο ενωσιακό δίκαιο. Το πρόγραμμα της περιόδου 2021-2027 βασίζεται σε αυτά τα επιτεύγματα για την περαιτέρω ανάπτυξη και ενοποίηση του νομικού τοπίου σε ολόκληρη την ΕΕ. **Η διασφάλιση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη, ιδίως για τις ευάλωτες ομάδες, αποτελεί θεμελιώδη στόχο και των δύο προγραμμάτων**. Κατά την περίοδο χρηματοδότησης 2014-2020, καταβλήθηκαν σημαντικές προσπάθειες για τη μείωση των εμποδίων στην πρόσβαση στη δικαιοσύνη, με αποτέλεσμα τη βελτίωση των πλαισίων και την αύξηση της προστασίας των περιθωριοποιημένων ατόμων. Η πρόοδος αυτή τροφοδοτεί την προσέγγιση του προγράμματος της περιόδου 2021-2027, διασφαλίζοντας ότι τα διδάγματα που αντλήθηκαν εξακολουθούν να προωθούν ένα δικαιότερο και πιο συμπεριληπτικό νομικό σύστημα της ΕΕ. **Η ψηφιοποίηση των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης αποτελεί επίσης έναν τομέα στον οποίο τα δύο προγράμματα αλληλοσυμπληρώνονται**. Κατά την περίοδο 2014-2020 βελτιώθηκαν περαιτέρω τα ψηφιακά εργαλεία, όπως η διαδικτυακή πύλη της ευρωπαϊκής ηλεκτρονικής δικαιοσύνης, η οποία συνεχίζεται στο πρόγραμμα της περιόδου 2021-2027. Αυτό διευκολύνει την πρόσβαση σε νομικές πληροφορίες και τη διασυνοριακή συνεργασία. Το πρόγραμμα της περιόδου 2021-2027 βασίζεται σε αυτό το θεμέλιο, συνεχίζοντας την επέκταση των ψηφιακών πρωτοβουλιών και τον εκσυγχρονισμό των μηχανισμών δικαστικής συνεργασίας. Η συνέχεια αυτή στηρίζει τους ευρύτερους στόχους ψηφιακού μετασχηματισμού της ΕΕ, αυξάνοντας την αποτελεσματικότητα και την προσβασιμότητα του συστήματος απονομής δικαιοσύνης.

Και τα δύο προγράμματα έχουν συμβάλει στην επίτευξη της ορθής, συνεκτικής και συνεπούς εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ. Με τη διευκόλυνση της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών, το πρόγραμμα της περιόδου 2014-2020 προώθησε τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών, με αποτέλεσμα την πιο ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ από τους δικαστικούς λειτουργούς. Η συνεχιζόμενη αυτή συνέργεια ενισχύει την ακεραιότητα της νομοθεσίας της ΕΕ και προωθεί τη νομική συνοχή σε διασυνοριακό επίπεδο, προσέγγιση που προωθείται στο τρέχον πρόγραμμα. Τέλος, **η στήριξη των ευρωπαϊκών δικτύων και της κοινωνίας των πολιτών στον τομέα της δικαιοσύνης συνεχίζεται από το ένα πρόγραμμα στο άλλο**. Η παροχή χρηματοδότησης για δίκτυα όπως το ΕΔΚΔ επιτρέπει τη διαρκή συνεργασία και ανάπτυξη ικανοτήτων σε ολόκληρη την ΕΕ. Με τον τρόπο αυτόν διασφαλίζεται ότι τα έργα έχουν μακροπρόθεσμο αντίκτυπο και ενισχύεται η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών. Αυτή η συνεχής στήριξη συμβάλλει στη διασφάλιση ότι οι επαγγελματίες του νομικού κλάδου και οι οργανώσεις μπορούν να συμμετέχουν σε διαρκή και υψηλής ποιότητας συνεργασία σε θέματα δικαιοσύνης σε ολόκληρη την ΕΕ.

Βάσει αξιολόγησης της αποδοτικότητάς τους, τα **οφέλη των προγραμμάτων υπερτερούν του κόστους τους.** Η απευθείας χρηματοδότηση των δικαιούχων οδήγησε σε άμεσα και απτά οφέλη για τις ομάδες-στόχους των δραστηριοτήτων των έργων.

Ο εξορθολογισμός των διοικητικών διαδικασιών με την εισαγωγή της διαδικτυακής πύλης της ΕΕ για τις χρηματοδοτήσεις και τις προσκλήσεις υποβολής προσφορών και του συστήματος e-

Grants για το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 διευκόλυνε τη διαδικασία υποβολής αιτήσεων και διαχείρισης επιχορηγήσεων για τους αιτούντες. Τα νέα μέτρα απλούστευσης που εφαρμόστηκαν στο πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 παρουσιάζουν ελπιδοφόρα αποτελέσματα, παρόλο που είναι πολύ νωρίς για να αξιολογηθεί ο πλήρης αντίκτυπός τους και εξακολουθούν να υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. **Είναι σημαντικό η Επιτροπή να διατηρήσει το τρέχον επίπεδο στήριξης και καθοδήγησης** και να αυξήσει την προβολή του υφιστάμενου εκπαιδευτικού υλικού πριν από την ανάπτυξη νέου. Θα μπορούσε επίσης να εξεταστεί το ενδεχόμενο παροχής πρόσθετης στοχευμένης στήριξης.

Η πανδημία COVID-19 προώθησε την αξιοποίηση ψηφιακών τεχνολογιών για την υλοποίηση έργων. **Η αυξημένη χρήση ψηφιακών εργαλείων βοήθησε τα προγράμματα να προσεγγίσουν ένα ευρύτερο κοινό** μέσω των χρηματοδοτούμενων δραστηριοτήτων τους. Ως εκ τούτου, οδήγησε σε οικονομίες κλίμακας που επέτρεψαν στις χρηματοδοτούμενες δράσεις να προσεγγίσουν καλύτερα τις ομάδες-στόχους τους με χαμηλότερο κόστος.

Οι στόχοι του προγράμματος ήταν συνεκτικοί με τις πολιτικές και τις προτεραιότητες της ΕΕ κατά την περίοδο προγραμματισμού 2014-2020, **και οι στόχοι αυτοί εξακολουθούν να είναι συνεκτικοί σήμερα, με αυξημένη έμφαση στην ψηφιοποίηση.** Οι χρηματοδοτούμενες δράσεις συνάδουν επίσης με τις πολιτικές σε εθνικό επίπεδο και με άλλες διεθνείς δεσμεύσεις και στόχους της ΕΕ, όπως οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης.

Το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» εξασφαλίζει υψηλό επίπεδο συνοχής μεταξύ των διαφόρων διαθέσιμων χρηματοδοτικών μέσων της ΕΕ. Η μεγαλύτερη συνοχή οφείλεται επίσης στο γεγονός ότι το τρέχον πρόγραμμα επικεντρώνεται σε τρεις ειδικούς στόχους. Εκ των υστέρων, και με βάση τις παρατηρήσεις των ενδιαφερόμενων μερών, η μεταφορά του ειδικού στόχου που σχετίζεται με την πολιτική για τα ναρκωτικά από το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» στο Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας ήταν κατάλληλο μέτρο.

Το πρόγραμμα της περιόδου 2021-2027 διαδραματίζει σημαντικό ρόλο καθώς βοηθά τα κράτη μέλη να αναπτύξουν εθνικά εργαλεία για τη δημιουργία των διεπαφών που απαιτούνται μεταξύ των συστημάτων σε επίπεδο ΕΕ και των εθνικών συστημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, οι ευρύτερες συνέργειες που εντοπίστηκαν ήταν μεταξύ του προγράμματος «Δικαιοσύνη», αφενός, και των επενδύσεων του προγράμματος «Ψηφιακή Ευρώπη» και του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στον τομέα της ψηφιοποίησης, αφετέρου. Η χρηματοδότηση ψηφιακών έργων θα μπορούσε να επωφεληθεί από τον σαφή προσδιορισμό των αναγκών σε ενωσιακό, εθνικό και τοπικό επίπεδο όσον αφορά τις υποδομές ΤΠ και την κατάρτιση, ώστε να διασφαλιστεί η πλήρης αξιοποίηση του δυναμικού των υφιστάμενων και μελλοντικών επενδύσεων.

Μόνο ένα μικρό ποσοστό των δικαιούχων πιστεύουν ότι θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν εναλλακτική χρηματοδότηση από την ΕΕ εάν το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» δεν ήταν διαθέσιμο. **Οι ΟΚΠ θα ήταν εξαιρετικά απίθανο να βρουν εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης σε περίπτωση διακοπής του προγράμματος**.

Το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 χρηματοδότησε δραστηριότητες που είχαν αντίκτυπο τον οποίο τα κράτη μέλη δεν θα είχαν επιτύχει από μόνα τους. Στο πλαίσιο της τρέχουσας περιόδου προγραμματισμού, και με την αντιμετώπιση ζητημάτων και αναγκών σε επίπεδο ΕΕ, **το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» παρέχει μοναδική προστιθέμενη αξία που θα ήταν δύσκολο να αναπαραχθεί σε εθνικό επίπεδο**.

Η ενωσιακή προστιθέμενη αξία του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2014-2020 ήταν εμφανής στο γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής, το περιεχόμενο και το μέγεθος των δραστηριοτήτων. Χωρίς τη χρηματοδότηση του προγράμματος, τα ενδιαφερόμενα μέρη θα είχαν χρειαστεί πολύ περισσότερο χρόνο και προσπάθεια για να αναπτύξουν και να εξελίξουν

τις ικανότητές τους. **Το πρόγραμμα κατόρθωσε να συμβάλει σε πιο ισότιμους όρους ανταγωνισμού στους τομείς της κατάρτισης των δικαστικών, της διαλειτουργικότητας των συστημάτων ΤΠ και της ψηφιοποίησης**. Οι υπάλληλοι του τομέα απονομής της δικαιοσύνης και οι εθνικοί δικαστικοί λειτουργοί επωφελήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από την κατάρτιση και τις επενδύσεις σε ψηφιακές ικανότητες.

Σήμερα, το πρόγραμμα της περιόδου 2021-2027 διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην επιτάχυνση των διαδικασιών και στη διευκόλυνση των διασυνοριακών έργων. Σύμφωνα με ορισμένους δικαιούχους, τα εν λόγω διασυνοριακά έργα θα ήταν περιορισμένα ως προς το εύρος και την κλίμακα χωρίς τη στήριξη του προγράμματος, και σε ορισμένες περιπτώσεις ενδέχεται να μην υπήρχαν καν. Το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» χαίρει επίσης ιδιαίτερης εκτίμησης **για τη συμβολή στη δημιουργία δικτύων σε επίπεδο ΕΕ —και για την ευαισθητοποίηση σχετικά με τα εν λόγω δίκτυα— καθώς και για την παροχή της δυνατότητας στα μικρότερα κράτη μέλη να αναλάβουν έργα τα οποία διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να αναλάβουν**.

Η διακοπή του προγράμματος είναι πιθανό να οδηγήσει σε σημαντική μείωση του εύρους των σχετικών με τη δικαιοσύνη δραστηριοτήτων στην ΕΕ, ιδίως εκείνων που περιλαμβάνουν διασυνοριακές πρωτοβουλίες, δεδομένου ότι το πρόγραμμα καλύπτει ένα σημαντικό χρηματοδοτικό κενό. **Η προστιθέμενη αξία του προγράμματος «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 έγκειται επίσης στην πιο στοχευμένη προσέγγισή του, στη μεγαλύτερη εστίαση στην ψηφιοποίηση και στο βελτιωμένο σύστημα παρακολούθησης**. Οι βελτιώσεις αυτές παρέχουν τη δυνατότητα στο τρέχον πρόγραμμα να είναι αποτελεσματικό όσον αφορά την κάλυψη των εξελισσόμενων αναγκών της ΕΕ και των πολιτών της στον τομέα της δικαιοσύνης.

Εν μέρει χάρη στον πιο εξορθολογισμένο και εστιασμένο σχεδιασμό του, το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της περιόδου 2021-2027 διατηρεί υψηλό βαθμό συνάφειας, συμπέρασμα που συνάδει με τα πορίσματα της ενδιάμεσης αξιολόγησης και της εκ των υστέρων αξιολόγησης του προηγούμενου προγράμματος. **Οι ειδικοί στόχοι του προγράμματος εξακολουθούν να είναι ιδιαίτερα συναφείς με τις ανάγκες των δικαιούχων και των ομάδων-στόχων** στον ευρύτερο τομέα της δικαιοσύνης.

Το πρόγραμμα θα μπορούσε να διαδραματίσει καίριο ρόλο στη γεφύρωση των κενών που εξακολουθούν να υφίστανται κατά την επόμενη περίοδο χρηματοδότησης, αυξάνοντας περαιτέρω την ενωσιακή προστιθέμενη αξία του.